

The Influence of New Media on Political Power Transition and Democracy Expansion

**Mohammad
Borjalizadeh**

Ph.D. in Communication Sciences and Media
Researcher, Rasht, Iran.

Ali Jafari *

Assistant Professor, Institute for Educational Studies,
Organization for Educational Research and Planning
(OERP), Tehran, Iran.

Abstract

According to studies globally, new media excludes climatic and geographical boundaries from the scope of the power of governments. By influencing the feeling of personal security and freedom, it empowers people and facilitates the shaping of human behavioral elements. These technologies provide the necessary platform for the emergence of new actors and open competition with traditional powers, playing a role as a powerful tool for shifting power in political societies. The purpose of the current research is to investigate the role of modern media in the transfer of power in political societies, which was done by survey method and using questionnaire tools. The statistical population of the research consisted of university professors and media experts. The sample size was 402 people who were selected using the systematic cluster sampling method. The findings showed that all aspects of modern media (extraterrestrial television, the Internet, virtual space, social networks, and electronic journalism) play a role in shifting power, although the degree of role-playing is not the same. Among the investigated media, satellite networks and the Internet contribute more to the spread of democracy. Persian-language satellite channels also play a significant role in the democratic process in the Islamic Republic of Iran by increasing people's demands, while virtual social networks contribute to increasing information and awareness.

Keywords: New Media, Power Transfer, Democracy, Political Society.

* Corresponding Author: alijafari@oerp.ir

How to Cite: Borjalizadeh, M., Jafari, A. (2023). The Influence of New Media on Political Power Transition and Democracy Expansion, *Journal of New Media Studies*, 9(34), 237-277.

1. Introduction

According to recent studies, "new media" removes climatic and geographical boundaries from the realm of governmental power. It empowers individuals by fostering a sense of personal security and freedom, which in turn facilitates the shaping of human behavioral elements. Thus, "new media" serves as a conduit for new actors to compete with traditional powers and plays a crucial role in shifting power in political societies.

The purpose of this research is to investigate the role of modern media in the transfer of power in political societies and the expansion of democracy. The hypothesis of the research, which seeks to prove the role of modern communication media in the transfer of power in political societies and the expansion of democracy, seeks to answer two main questions: According to the study objective, it will be examined whether modern communication media plays a significant role in both power transfer and democracy promotion. Additionally, the impact of technological advancements in the fields of information and communication on international relations will be studied.

2. Materials and Methods

In terms of data collection, the study used a nationwide survey employing a researcher-created questionnaire in the descriptive-analytical and quantitative method in 2018. The statistical community consisted of university professors and media experts. Using the Morgan Kersey table, a sample size of 379 people was calculated using systemic cluster sampling. To improve accuracy, the sample size was increased to 402 people. Descriptive statistics, such as prevalence, percentage, average, standard deviation, and variance, were used to summarize and describe the data. To analyze the findings, analytical statistics, such as regression and factor analysis, were employed.

To examine the effect of each dimension of the independent variable "modern media" on changes in the dependent variable "shifting power," this research utilized the universal entry method within the regression equation. Due to the dispersion of the data, the factor analysis method was used to assess the relationship between the democracy variable and the dimensions of modern media.

This study aimed to investigate the relationship between new communication technologies, specifically satellite networks, the internet, virtual space, and their impact on power displacement. In order to ensure validity and accurately compare metrics, various aspects of technology such as satellite networks for audio and video broadcasting, the internet, virtual space, web and mobile social networks, websites, blogs, search engines, and electronic journalism were evaluated for their role in promoting democracy. After data collection, data analysis was conducted using SPSS22 statistical software.

3. Discussion and Results

The study examined the effect of 32 variables related to modern communication media on the transfer of power and the spread of democracy, utilizing factor analysis. 6 significant factors were identified as the major contributors to the influence of modern media on the transfer of power within political systems through democracy. Furthermore, over 71% of the variation in the relationship between modern communication technologies and the transfer of power in political systems can be explained by the 6 identified factors. Notably, the variables associated with factor 5 displayed the highest factor loadings, while the variables related to cyber journalism exhibited the lowest values. It is significant to note that there are no significant correlations between the 6 identified factors. Additionally, the correlation between the 32 variables can be accounted for through these 6 factors.

۱. Operator of extraterrestrial televisions (satellite)
۲. Operator of extra-territorial televisions (Persian language satellites)
۳. Agent of virtual space
۴. Agent of virtual social networks
۵. Internet (blogs, sites, and search engines)
۶. Agent of cyber journalism

In terms of perceptions of the effectiveness of the democratic flow in the Islamic Republic of Iran, the opinions of the respondents demonstrated that they considered the use of virtual space, social networks and the activities of journalists and extra-territorial televisions to be crucial factors for enhancing information, awareness, and the level of political and social participation in the path of expanding democracy. Moreover, they viewed the Persian language satellite televisions as a factor that increases popular demands. Generally, the aforementioned media variables were perceived as contributing to promoting democracy in the Islamic Republic of Iran.

4. Conclusions

Based on the results of the factor analysis on 32 variables related to modern communication technologies' effect on the transfer of power in political systems through the spread of democracy, it can be concluded that the researcher's first sub-hypothesis (H1) was confirmed and the alternative hypothesis (H0) was rejected. Specifically, all dimensions of modern communication technologies were found have a role in the transfer of power in political systems through a convergent structure. Hence, the research hypothesis (new communication media in the transfer of power in political systems through the expansion of democracy) was supported by the results of the factor analysis.

نقش رسانه‌های نوین در جابجایی قدرت در جوامع سیاسی و گسترش مردم‌سالاری

محمد برجعلی زاده دکتری علوم ارتباطات و پژوهشگر حوزه رسانه، رشت، ایران.

علی جعفری * استادیار پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، تهران، ایران.

چکیده

بر اساس مطالعات جهانی، رسانه‌های نوین مرزهای اقلیمی و جغرافیایی را از شمول دایره قدرت دولت‌ها و حکومت‌ها خارج می‌سازد. از طریق تأثیرگذاری بر احساس امنیت و آزادی شخصی، مردم را قدرتمند می‌نماید و شکل دادن به عناصر رفتاری انسان را تسهیل می‌کند. این رسانه‌ها بستر لازم برای ظهور بازیگران جدید و رقابت آشکار با قدرت‌های سنتی را فراهم نموده و به‌عنوان ابزاری قدرتمند برای جابجایی قدرت در جوامع سیاسی نقش‌آفرینی می‌کنند. هدف از تحقیق حاضر بررسی نقش رسانه‌های نوین در جابجایی قدرت در جوامع سیاسی است که با روش پیمایش و با استفاده از ابزار پرسشنامه صورت گرفته است. جامعه آماری تحقیق متشکل از اساتید دانشگاه و کارشناسان رسانه‌ها است. حجم نمونه ۴۰۲ نفر است که با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای سیستماتیک، برگزیده شدند. یافته‌ها نشان داد، همه جنبه‌های رسانه‌های نوین (تلویزیون‌های فراسرزمینی، اینترنت، فضای مجازی، شبکه‌های اجتماعی و روزنامه‌نگاری الکترونیک) در جابجایی قدرت نقش دارند اگرچه میزان نقش‌آفرینی یکسان نیست. از میان رسانه‌های موردبررسی، دو عامل شبکه‌های ماهواره‌ای و اینترنت در گسترش مردم‌سالاری سهم بیشتری دارند. همچنین شبکه‌های ماهواره‌ای فارسی‌زبان از طریق افزایش مطالبات مردم و شبکه‌های اجتماعی مجازی با افزایش اطلاعات و آگاهی، میزان مشارکت مردم در روند مردم‌سالاری در جمهوری اسلامی ایران بیشترین نقش را ایفاء می‌کنند.

کلیدواژه‌ها: رسانه‌های نوین، جابجایی قدرت، دموکراسی، جامعه سیاسی.

مقدمه

در عصر ارتباطات، عصر سرعت و گذار سریع لحظه‌ها، رسانه‌های نوین به‌راحتی، مرزهای اقلیمی و جغرافیایی را از دایره قدرت دولت‌ها و حکومت‌ها خارج ساخته و با گذار به ابعاد و صورت‌بندی‌های نوینی از قدرت و حاکمیت در سیاست جهانی، فرهنگ، سیاست، اقتصاد، توان نظامی و همه حوزه‌های حیات جوامع را دستخوش تغییر ساخته و با همگرا ساختن ماهواره‌ها، تلویزیون‌ها، رادیوها و کامپیوترها به‌عنوان بخشی از شبکه برجسته جهانی، شکل دادن به عناصر رفتاری انسان را تسهیل کرده است. «مانوئل کاستلز»^۱ معتقد است؛ پارادایم نوین فناوری و اطلاعات بنیان مادی گسترش فراگیر آن را در سراسر ساختار اجتماعی فراهم می‌آورد. منطبق شبکه‌ای عزمی اجتماعی ایجاد می‌کند که قدرت جریان‌ها از جریان‌های قدرت پیشی می‌گیرد» (کاستلز، ۱۳۸۰، ص. ۵۴۴). به جرات می‌توان گفت: سیاست‌های جدید در چارچوب رسانه‌های الکترونیک گذران می‌کنند و این رسانه‌ها هستند که انحصار قدرت در زمینه‌های مختلف را در اختیار گرفته‌اند. «نیل پستمن»^۲ از این حرکت به‌عنوان تکنوپولی یاد می‌کند؛ نظام و جامعه‌ای که در آن فن‌آوری، ماشین و کامپیوتر به‌صورت حاکم بلامنازع فرمان می‌دهند و در بسیاری از مواقع از جامعه سلب اختیار و مسئولیت می‌نمایند (پستمن، ۱۳۷۲: ۲۳۳).

جوزف نای^۳، رسانه‌های نوین را مهم‌ترین ابزار برای دیپلماسی در انجام فرایند تغییرات دمکراتیک در سطح دولت‌ها و ملت‌ها معرفی می‌کند که قادر است از طریق ابزارهای ارتباطی و یکپارچه‌سازی افکار عمومی مخالف، زمینه‌های لازم برای شنیده شدن، دیده شدن و سازمان‌دهی افراد و گروه‌های ناراضی را فراهم سازد، با این امید که شاید بتواند آرمان‌ها و ایدئال‌های کلاسیک دموکراسی را به واقعیت تبدیل نماید (نای، ۲۰۱۰). امروزه با آشکار شدن توانایی‌های بی‌حد و حصر فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی، بهره‌گیری از اینترنت و فضای مجازی به‌عنوان ابزاری پیشرفته، پیوست لاینفک دکترین

---

^۱Manuel Castells

^۲Neil Postman

^۳Joseph Nye

نقش رسانه‌های نوین در جابجایی قدرت در جوامع سیاسی و....؛ برجلی زاده و همکاران | ۲۴۳

دفاعی و تهاجمی و دیپلماسی قدرت‌های بزرگ و در زمره سلاح‌های استراتژیک در جنگ نرم به شمار می‌آید.

به تحقیق حذف زمان و مکان توسط شبکه‌های اجتماعی اینترنتی، تأثیر مهمی بر دموکراسی در قرن بیستم یکم گذاشته و آن را به فرم غیرقابل پیش‌بینی تبدیل کرده است. با این توصیف، فضای سایبر نه فقط میدان بازی قدرت‌ها بلکه کنشگران این صحنه را نیز دستخوش تغییر نموده و با فراهم کردن زمینه شکل‌گیری ارتباطات «چندسویه» و نامحدود از طریق ایمیل شخصی یا کنفرانس الکترونیکی و شبکه‌های اجتماعی نظیر: تلگرام^۱، اینستاگرام^۲، «فیس‌بوک»^۳، «تویتر»^۴ و یوتیوب^۵ نقش برجسته‌ای در تشکیل و شکل‌دهی به ابعاد قدرت ایفاء می‌کند.

جریان بیداری اسلامی (بهار عربی) و تغییر مناسبات قدرت در خاورمیانه و آفریقا همچنین تلاش ایالات متحده برای تغییر نظام جمهوری اسلامی در سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸ با استفاده از امکانات فضای سایبر، نمونه‌های بارزی از قابلیت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات در دامن زدن به تغییرات سیاسی در سایر کشورها است. گسترش استفاده از قابلیت‌های این فناوری در جهان و در داخل کشور علاوه بر تقویت حوزه‌های نظامی و اقتصادی و فرهنگی به افزایش آگاهی مردم و میزان مشارکت آن‌ها در امور سیاسی و انتخابات کمک کرده است. این پدیده اهمیت اجرای مطالعات نظام‌مند و پیوسته را بسیار ضروری می‌نماید. به‌طور خاص، پژوهش‌هایی که بتوانند نقش و تأثیر تمامی ابعاد تحول‌آفرین رسانه‌های نوین را در تغییرات و تحولات سیاسی دولت‌ها و ملت‌ها بررسی نمایند از جایگاه برتری برخوردار هستند.

بنابر آنچه بیان شد هدف از تحقیق حاضر بررسی نقش رسانه‌های نوین در جابجایی قدرت در جوامع سیاسی و گسترش دموکراسی است. با توجه به فرضیه تحقیق که در پی

---

^۱ Multifaceted

^۲ Telegram

^۳ Instagram

^۴ Facebook

^۵ Twitter

^۶ Youtube

اثبات نقش رسانه‌های نوین ارتباطی در جابجایی قدرت در جوامع سیاسی و گسترش دموکراسی است، سعی گردید تا از طریق پاسخگویی به دو سؤال؛ میزان نقش آفرینی رسانه‌های نوین در جابجایی قدرت در نظام‌های سیاسی و گسترش دموکراسی در نظام جهانی، نفوذ روزافزون فناوری اطلاعات و ارتباطات در مناسبات بین‌الملل بررسی شود.

چارچوب مفهومی

رسانه‌های نوین؛ رسانه‌های نوین عنوان دیگری از فناوری‌های نوین ارتباطی است. این فناوری ترکیبی از فن‌آوری‌های وسایل ارتباط جمعی، انفورماتیک و ارتباطات دور است. (حسینی پاک‌دهی، ۱۳۷۳: ۴۱). مجموعه‌ای از فن‌آوری‌های ارتباطات و دارای ویژگی‌های مشترک «دیجیتالی بودن» با قابلیت دسترسی گسترده شهروندان به آن برای «استفاده شخصی» است (مهدی‌زاده، ۱۳۹۲: ۳۱۷).

از جمله این رسانه‌ها تلویزیون ماهواره‌ای بی‌بی‌سی است که با استفاده از قابلیت‌های فناوری‌های نوین و جنبه‌های کاربردی پذیرش شامل عملکرد و اثربخشی، لینک‌ها و ناوبری، محتوای رابط کاربری، محتوا و قابلیت خوانایی و تعاملی و تبادل به شبکه‌ای جهانی تبدیل شده و در تغییر گرایش‌های دموکراتیک، گرایش‌های سیاسی و اشاعه سبک زندگی غربی در کشورها نقش به‌سزایی دارد (اربطانی، ۱۴۰۰).

اینترنت، تلویزیون‌های ماهواره‌ای، فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی چهار بعد مهم فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی هستند (بریگز و برگ، ۱۳۹۱: ۳۶۸).

قدرت؛ قدرت به معنای توانایی، داشتن و توانستن است (معین، ۱۳۸۶: ۱۲۲۷) و در لاتین، معادل کلمه زور، برتری و نیرو است (نقبایی، ۱۳۹۱: ۱۵۱۷). ویر قدرت را امکان تحمیل اراده خود بر رفتار دیگران تعریف می‌کند (راش، ۱۳۷۷: ۴۸). از نظر «نای» قدرت، قابلیت نفوذ در رفتار دیگران برای حصول نتایج دلخواه است (نای، ۱۳۸۷: ۳۸). نای قدرت را به دو بخش سخت و نرم تقسیم نموده و در تشریح قدرت نرم و لوازم اجرای آن از رسانه‌ها به‌عنوان مهم‌ترین ابزار قدرت برای «تضعیف کشور هدف»^۱ و دفاع از «منافع

^۱ target country

نقش رسانه‌های نوین در جابجایی قدرت در جوامع سیاسی و...؛ برجلی زاده و همکاران | ۲۴۵

ملی، یاد می‌کند (نای، ۲۰۱۰). برخلاف نای، استفن والت^۱ بر استفاده از فن‌آوری‌های نوین برای تقویت قدرت نظامی تحت کنترل بازیگران دولتی تأکید دارد. بر این اساس، فناوری‌های نوین می‌تواند توزیع قدرت به‌ویژه قدرت نظامی در نظام بین‌الملل را تغییر دهد و شیوه‌های نوین منازعه و جنگ میان دولت‌ها را پدید آورد (نورمحمدی و طالبی آرانی به نقل از والت، ۱۳۹۵: ۱۷۴-۱۷۱).

کاستلز برخلاف نای و والت قدرت را در چارچوب ساختارهای اجتماعی و ارتباطی جوامع بررسی می‌کند و معتقد است قدرت اساسی‌ترین جریان موجود در هر جامعه‌ای و ظرفیتی ارتباطی است که بازیگر اجتماعی را قادر می‌سازد به‌صورت نامتوازن بر تصمیمات بازیگران اجتماعی دیگر تأثیر بگذارد، به‌صورتی که به نفع اهداف بازیگر توانمند، منافع و ارزش‌های او باشد. قدرت با ابزار اجبار (و یا امکان به‌کارگیری آن) و یا بر اساس ساخت معانی در گفتمان‌های خاص که بدان وسیله بازیگران اجتماعی رویکردهای خود را معین می‌کنند اعمال می‌شود. ارتباطات محور اساسی مطالعات کاستلز درباره قدرت است. از نظر وی؛ قدرت چندبعدی است؛ حول شبکه‌ها شکل می‌گیرد و این شبکه‌ها همه آن‌ها یعنی فرد، نهاد، سازمان و... را تحت تأثیر قرار می‌دهد و تمام حوزه‌های فعالیت انسانی را در برمی‌گیرد. دوم اینکه شبکه‌های قدرت در حوزه‌های مختلف شبکه‌سازی نیز می‌کنند، ادغام نمی‌شوند و به‌صورت رقیب و مشارکتی وارد فعالیت‌ها می‌شوند و سوم اینکه شبکه قدرت، حول نهادها یا سیستم سیاسی شکل می‌گیرد و در نتیجه سیاست نقش بنیادی در شبکه‌سازی کلی قدرت دارد (کاستلز، ۱۳۹۳: ۱۵ و ۱۶).

جابجایی قدرت؛ دانایی و اطلاعات عامل اساسی در جابجایی قدرت از جایی به‌جای دیگر و جابجایی در قدرت (تغییر در ماهیت) است. آلون تافلر (۱۳۷۰). مفهوم جابجایی قدرت بر انتقال قدرت از شخصی به شخص دیگر، از کشوری به کشور دیگر یا از سیاست به اقتصاد و... و مفهوم دوم، جابجایی بر اثر تغییر ماهیت و تغییر در مفهوم قدرت صورت می‌پذیرد. او برای قدرت، سه عنصر اصلی زور، پول و دانایی قائل است، سه عنصری که

---

^۱ national interest

^۲ Wallt Stephen

به‌عنوان نمادهای قدرت در اعصار کشاورزی، صنعتی و فراصنعتی یا عصر اطلاعات منشأ تغییرات و تحولات در پدیده‌های پیرامون بوده‌اند. از نظر او تهدیدات عصر اطلاعات کاملاً الکترونیکی هستند (تافلر، ۱۳۷۰، ص. ۲۸۵). بر اساس مطالعات تافلر در عصر اطلاعات منابع قدرت از شکل مادی و محسوس به متافیزیک و نامحسوس تغییر ماهیت می‌دهند. او سازمان‌دهی خود دانایی را مهم‌ترین جنگ‌افزار راهبردی دولت‌ها و پژوهش‌های علمی و تکنولوژیک و... را به‌عنوان مهم‌ترین منابع کلیدی قدرت در عصر اطلاعات معرفی می‌کند.

جوزف نای نیز با اشاره به تأثیر فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی بر حوزه قدرت بر تحولات بنیادین در این حوزه و وقوع دو نوع جابجایی «انتقال قدرت و انتشار قدرت» تأکید دارد. نخست انتقال قدرت در بین دولت‌ها و دیگری پراکندگی قدرت از دولت‌ها به میان بازیگران غیردولتی. انتشار یا پراکندگی قدرت فرایند نسبتاً جدیدی است. امروزه مشکل تمام دولت‌ها در جهان عصر اطلاعات این است که اتفاقات بسیاری خارج از دایره قدرت و کنترل آن‌ها رخ می‌دهد (نای، ۱۳۹۸: ۱۷۷-۱۷۸).

قدرت سایبری؛ از دیدگاه دانیل کوهل (۲۰۰۹)، قدرت سایبری به معنای توانایی استفاده از فضای سایبر برای ایجاد برتری و تأثیرگذاری روی محیط‌های عملیاتی است. قدرت سایبری از مفاهیم جدید در سال‌های اخیر است. قدرت سایبری در بعد تهاجمی، برای تخریب زیرساخت‌های حیاتی و تأسیسات نظامی و هسته‌ای کاربرد دارد. در بعد تدافعی نیز نشان‌دهنده میزان آمادگی یک کشور در مقابله با بحران‌های سایبری و قدرت بازدارندگی است.

با گسترش روابط فراملی که بخش اعظم آن در اثر گسترش فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات و تعدد مجاری ارتباطی میان دولت‌ها رخ داده است و شبکه‌های پیچیده و گسترده روابط فراملی دولت‌های مستقل را نفوذپذیر ساخته و دوام حاکمیت که نماد اقتدار در یک قلمرو سرزمینی است را با چالش مواجه ساخته است (قوام، ۱۳۹۵، ص. ۲۸۲-۲۸۶). بر اساس مطالعات جهانی، اینترنت از طریق تأثیرگذاری بر احساس امنیت و

نقش رسانه‌های نوین در جابجایی قدرت در جوامع سیاسی و...؛ برجعلی زاده و همکاران | ۲۴۷

آزادی شخصی، مردم را قدرتمند می‌کند گسترش اینترنت در سراسر جهان، این امکان را فراهم آورده تا توده‌های مردم نیز بتوانند قدرت حاکمان را به چالش بکشند. البته این ظرفیت بیشتر در کشورهای فاقد دموکراسی نهادینه شده، موضوعی که به دقت مورد توجه برنامه‌ریزان فضای مجازی است (کاستلز، ۱۳۹۶: ۱۹۸).

سایر دموکراسی؛ «ریچارد کی مور»^۱ این پدیده را یک رنسانس دموکراتیک می‌نامد. وی استفاده جناح‌های مختلف سیاسی از بستر فضای مجازی و اینترنت را در مبارزات انتخاباتی نمونه بارزی از سایر دموکراسی عنوان می‌کند (کی مور، ۱۳۹۱، ص. ۱۱۰-۸۹). از نظر رسانه‌های نوین از طریق انتشار آزادانه اطلاعات، گسترش آزادی بیان، افزایش مطالبات مدنی، افزایش مشارکت سیاسی، مشارکت مردم در انتخابات، گسترش جنبش‌های مردمی و شکل‌دهی به مفهوم دموکراسی در فضای مجازی، در فرآیند توسعه سیاسی تأثیرگذارند (برجعلی زاده و دیگران، ۱۴۰۰). شبکه‌های ماهواره‌ای با پخش برنامه‌های متنوع، کیفی و جذاب باعث رضامندی مخاطبان شده و بر کارکردهای فرهنگی و دینی جوانان تأثیر می‌گذارند (مجاهد و دیگران، ۱۴۰۰).

کاستلز شبکه‌ها ابزار مناسبی برای فعالیت‌های مختلف هستند؛ برای اقتصاد سرمایه‌داری که مبتنی بر نوآوری، جهانی‌شدن و تراکم غیرمتمرکز است؛ برای کار؛ کارگردان و شرکت‌های متکی به انعطاف‌پذیری و قابلیت انطباق؛ برای فرهنگ متکی به ساخت‌شکنی و تجدید ساختار بی‌پایان؛ برای حکومتی که بر پردازش فوری ارزش‌ها و حالات عمومی جدید سازگار شده است؛ و نیز برای سازمانی اجتماعی که در پی القاء مکان و نابودی زمان است. او معتقد است همگرایی تکامل اجتماعی و فناوری‌های اطلاعات، در سرتاسر ساختارهای اجتماعی شالوده مادی جدیدی برای اجرای فعالیت‌ها ایجاد کرده‌اند. این شالوده مادی که در درون شبکه‌های اجتماعی جای دارد، فرایندهای اجتماعی مسلط را مشخص می‌کند و بدین ترتیب، ساختار اجتماعی را شکل می‌دهد (کاستلز، ۱۳۸۰، ص. ۵۴۴-۵۴۵).

---

^۱ Richard G Moore

از نظر «مورگنتا» سایبر دموکراسی دارای منطقی سه وجهی است شامل: اعتمادسازی و حرکت روی موج افکار عمومی جهانی در جهت تأمین منافع ملی کشور- استناد به مردم و تسهیل ارتباط با افکار عمومی و نخبگان جهانی و ایجاد تسهیلاتی باهدف دستیابی به منافع ملی است (خرازی، ۱۳۹۲، ص. ۶۳).

رسانه‌های نوین و گسترش قدرت دموکراسی؛ قابلیت‌های فضای مجازی همراه با تماس مستقیم میلیاردها کاربر باعث شده تا بازیگران سیاسی اعم از دولت‌ها، احزاب و اشخاص حقیقی، فضای مزبور را به عرصه رقابت و عمل سیاسی تبدیل نمایند. کی مور، از این رویداد به‌عنوان رنسانس دموکراتیک نام می‌برد. وی استفاده جناح‌های مختلف سیاسی از بستر فضای مجازی و اینترنت را در مبارزات انتخاباتی نمونه بارز سایبر دموکراسی عنوان می‌کند (کی مور، ۱۳۹۱، ص. ۸۹-۱۱۰). مهم‌ترین عرصه‌های عمل سیاسی در فضای سایبر فرایندهای دموکراتیک نظیر انتخابات دموکراسی الکترونیکی، فرایندهای تصمیم‌گیری، تبلیغات و تأثیرگذاری بر افکار عمومی و کاربران اینترنت برای کسب مقبولیت سیاسی و نیز تضعیف موقعیت و مقبولیت سیاسی حکومت‌ها و بازیگران رقیب نزد شهروندان است. به همین خاطر هم‌زمان با افزایش ضریب نفوذ در کشورها در سال‌های اخیر فضا سازی در شبکه اینترنت به نحو قابل توجهی در انتخابات کشوری نظیر امریکا و ایران در سال ۸۸ مورد بهره‌برداری قرار گرفته است (دفتر مطالعات رسانه‌ها، ۱۳۸۰).

حضور انبوه و قدرتمند افراد، گروه‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد این سؤال و ایده را تقویت می‌کند که آیا گسترش فعالیت‌ها و افزایش قدرت مردم به معنای حذف دولت‌ها از صحنه قدرت در این فضا است؟ جوزف نای تأکید دارد دولت‌ها به‌عنوان بازیگر در صحنه جهانی باقی خواهند ماند اما کنترل آن‌ها بر مسائل مشکل و پیچیده‌تر خواهد شد و بخش وسیعی از جمعیت داخل کشورها و خارج از آن به قدرت دسترسی پیدا می‌کنند اما بدین معنا نیست که فضای مجازی به‌طور کامل جایگزین فضای جغرافیایی شده و حاکمیت دولت‌ها را لغو نماید (نای، ۲۰۱۰: ۳).

به‌طور کلی می‌توان گفت: فضای سایبر به دولت‌ها این امکان را می‌دهد که به‌طور مستقیم با مخاطبان خارجی اعم از عموم و رهبران افکار در ارتباط باشند و با تحت تأثیر قراردادن افکار عمومی خارجی و آوردن آن‌ها به صحنه بین‌المللی، دولت‌های موردنظر را تحت فشار قرار داده و برنامه‌های هماهنگ با منافع ملی خود را پیاده نمایند. مانوئل کاستلز (۱۳۹۶) که نشان داد، نقطه آغاز تمامی جنبش‌های اجتماعی سال‌های اخیر فضای مجازی بوده و این فضا در شعله و رشدن زبانه‌های خشم و نارضایتی گروه‌های مختلف مردم نقش داشته است. وی یکی از مهم‌ترین عوامل گسترش اعتراضات مردمی سال ۱۳۸۸ ایران را استفاده گسترده از فضای مجازی می‌داند «رال‌ف فوربس»^۳ نویسنده و کارشناس مسائل سیاسی طی مقاله‌ای با عنوان «نخبگان جهانی «سیا» در پشت جنگ کثیف علیه ایران» در رابطه با مسائل انتخاباتی ایران در سال ۱۳۸۸ نوشته است: یک جنگ پیچیده در فضای سایبر علیه ایران جریان داشت که طیان رایانه‌ها و ابزارهای ارتباطی یا خاموش می‌شدند و یا اینکه با انواع «حک» مواجه شده یا بدلی جایگزین می‌شدند... در حقیقت این آشفتگی به‌طور مخفیانه و سری توسط سازمان سیا و به‌منظور گسترش آشفتگی هماهنگ شده بود (بابک، ۱۳۸۸، ص ۸۶). موتورهای جستجوگر به‌ویژه گوگل به‌عنوان واسط برای دسترسی به شبکه‌های اجتماعی (فیس‌بوک، یوتیوب و توییتر) سهم بارزی در گسترش خشونت‌ها و اعتراضات خیابانی ایران داشتند. هیلاری کلینتون وزیر امور خارجه وقت ایالات متحده در مصاحبه با بی بی سی فارسی، به صراحت گفت: «دولت آمریکا از بیرون ایران، هر حمایتی از دستش برمی‌آمد از معترضان موسوم به جنبش سبزه‌ها به عمل آورد (حسینی و دیگران، ۱۳۹۳).

یکی دیگر از نمونه‌های بارز تأثیر رسانه‌های نوین بر فرایند دمکراتیک، نقش ماهواره‌های پخش تلویزیونی و فضای سایبر با محوریت شبکه‌های اجتماعی تحت وب و موبایلی در گسترش جنبش‌های اعتراضی و توسعه ابعاد دمکراتیک نظام‌های حاکم در خاورمیانه، اروپا و آمریکا است. شبکه‌های اجتماعی با محوریت فیس‌بوک و توییتر در سال‌های ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۲ با تأثیر بر گسترش دامنه جنبش‌های مردمی در شمال آفریقا

^۳Ralph Forbes

(تونس، مصر، یمن و لیبی) در سقوط دیکتاتورها و روی کارآمدن دولت‌های جدید نقش آفرینی کردند. جنبش موسوم به ظروف آشپزخانه در ایسلند زمینه بازنگری در قانون اساسی را فراهم کرد و رهاورد جنبش خشمگین‌ها در اسپانیا سقوط حزب سوسیالیست در انتخابات پارلمانی این کشور بود (کاستلز، ۱۳۹۶).

منابع قدرت؛ با نگاهی به مؤلفه‌های قدرت در قرون گذشته روشن می‌شود که در هر دوره، منابع متفاوتی از قدرت به میزان کم یا زیاد نقش آفرینی کرده‌اند. «روزنا» از جمله اندیشمندانی است که دسته‌بندی مناسبی از منابع مهم قدرت در سده‌های مختلف ارائه کرده است.

جدول ۱. منابع عمده قدرت در قرون ۱۶ تا ۲۱

ششمین قرن	شمش طلا، تجارت استعماری، ارتش‌های متشکل از سربازان مزدور، پیوند سیاسی سلسله‌های پادشاهی
قرن هفدهم	تجارت و بازارهای سرمایه، حمل‌ونقل و نیروی دریایی
قرن هجدهم	جمعیت، کشاورزی، صنعت مناطق روستایی، دستگاه دولتی، ارتش
قرن نوزدهم	ظرفیت صنعتی، همبستگی سیاسی، امور مالی و اعتباری، نیروی دریایی، هنجارهای لیبرالی، جغرافیا
قرن بیستم	بزرگی اقتصاد ملی، پیشتازی در حوزه علمی و تکنیکی خصوصاً فیزیک هسته‌ای، ائتلاف‌ها، رژیم‌های بین‌المللی
قرن بیست و یکم	فن‌آوری اطلاعات و توانایی اطلاعاتی، شبکه‌های جهانی، ارتباطات، شرکت‌های چندملیتی

(روزنا، ۱۳۹۰: ۱۸۲).

روند رشد و توسعه گام‌به‌گام ساختار فیزیکی فضای مجازی و رویکرد تدریجی اما فزاینده‌ی افراد، سازمان‌ها، ملت‌ها و دولت‌ها برای فعالیت در این فضا، نمایان‌گر تغییر ساختار قدرت است.

پیشینه پژوهش

مروری بر یافته‌های مطالعات دیگر که مرتبط با مسئله و موضوع پژوهش باشد (پیشینه

نقش رسانه‌های نوین در جابجایی قدرت در جوامع سیاسی و....؛ برجعلی زاده و همکاران | ۲۵۱

تجربی) و تبیین خلأ یا شکاف موجود درباره مسئله مورد پژوهش در راستای ضرورت انجام مطالعه حاضر.

در سه دهه اخیر پژوهش‌های گوناگونی درباره‌ی فن‌آوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی صورت گرفته است. در این بررسی پس از جستجوی فراوان در فهرست پایان‌نامه‌ها، مقالات و کتب، سعی گردید، برخی از تحقیقات مهمی که به‌طور مستقیم با نقش رسانه‌های در جابجایی قدرت در جوامع سیاسی رابطه دارند انتخاب و ارائه شود.

- نتایج پژوهش مجاهد و دیگران (۱۴۰۰) با موضوع عوامل مرتبط برگرایش جوانان به برنامه‌های ماهواره‌ای فارسی‌زبان بین سنین ۳۰-۱۸ ساله شهر زاهدان، حاکی است برنامه‌های شبکه‌های فارسی‌زبان مورد توجه جوانان زاهدانی است. این توجه بیشتر حاصل تنوع برنامه‌های ماهواره‌ای و کیفیت آن‌ها است. برنامه‌های مذهبی این شبکه‌ها نیز مورد توجه جوانان قرار گرفته که نشان از خلأ مراجع پاسخگو به نیازهای دینی آنان دارد. همچنین بر اساس یافته‌ها، هرچقدر جوانان زاهدانی خود را به‌عنوان عضوی مؤثر از جامعه ایرانی پذیرفته و احساس تعلق بالایی به نظام ج.ا.ا داشتند به‌مراتب تمایل کمتر به سمت برنامه‌های مخرب ماهواره‌ها نشان دادند.

- مهدی زاده طالشی و دیگران (۱۴۰۰) الگوی سبک زندگی ترویجی شبکه‌های ماهواره‌ای فارسی‌زبان من و تو و جم را بررسی کردند. یافته‌ها نشان داد برنامه‌ها این دو شبکه در پی ارائه الگوهای مدرن غربی در مدیریت خرید و مصرف فرد و جامعه با تأکید بر اشاعه نوع و میزان پوشش و آرایش، تشویق و ترغیب مخاطبان به‌ویژه زنان به عریانی و پوشش‌های نیمه‌عریان در زنان می‌پردازند که نشان‌دهنده تلاش آنان برای اشاعه فرهنگ بهرنگی در جامعه ایران به‌عنوان الگوی صحیح سبک زندگی است.

صیاد و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان تهدیدهای سایبری و اقدامات امنیتی در فضای مجازی؛ بررسی رویکردهای ایالات متحده آمریکا و جمهوری اسلامی ایران، تهدیدهای سایبری و اقدامات امنیتی در فضای مجازی را بررسی کرده‌اند. از منظر نویسندگان استفاده دولت‌ها از فضای ناامن سایبری، زمینه را برای تهدیدات

امنیتی (خرابکاری، اخلال، ترور، جاسوسی و... هموار ساخته است. نویسندگان با اشاره به توجه کم متخصصان ایرانی به شناسایی تهدیدهای سایبری بر به‌روزرسانی راهکارهای مقابله با این تهدیدات تأکید کردند.

جوزف نای (۱۳۹۸)، فرایند تغییر در منابع قدرت در قرن ۲۰ و ۲۱ را در پرتو سه منبع قدرت سخت، نرم و هوشمند بررسی کرد. از نظر نای گسترش تکنولوژی‌های اطلاعاتی و ارتباطی به‌ویژه فضای بیکرانه سایبر از طریق جهانی‌شدن شبکه‌ها فرصتی بی‌نظیر برای غرب به‌ویژه ایالات متحده فراهم کرده که به مدد آن قادر است جهان را مطابق نظم نوین مورد نظر اداره و کنترل نماید. از منظر نای نقش فناوری در دستیابی سایر دولت‌ها و سازمان‌ها و گروه‌ها به این بعد از قدرت، کلید ظهور کنشگران جدید در عرصه بین‌المللی است.

- محمدعلیپور و نوروزپور (۱۳۹۷) در تحقیقی به این نتیجه رسیده است که استفاده از ابزار دیپلماسی عمومی یکی از سیاست‌های راهبردی آمریکا در مقابل ایران است. وی نبود رابطه دیپلماتیک و لزوم مدیریت افکار عمومی را رمز استفاده از دیپلماسی دیجیتال در دوران ریاست جمهوری باراک اوباما عنوان می‌کند. آمریکا با استفاده از دیپلماسی تویتری در انتخابات ریاست جمهوری ایران در سال ۱۳۸۸ مداخله نمود و حمایت از معترضان به نتایج انتخابات به دامنه آشوب‌ها و اغتشاشات خیابانی دامن زد.

- کاستلز (۱۳۹۶) در پژوهشی نقش اینترنت و فضای مجازی در شکل‌گیری و گسترش شبکه‌های اجتماعی نوظهور و دگرگونی روابط قدرت در تعامل با دگرگونی ارتباطات را بررسی کرد. از نظر وی وقایع سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۱۲ نظیر بیداری اسلامی در خاورمیانه و آفریقا متأثر از شبکه‌های اجتماعی مجازی بوده است. به اعتقاد وی در صورت نبود شبکه‌های مجازی وقوع این رویداد سال‌ها به تعویق می‌افتاد.

- پور دست (۱۳۹۵) در تحقیقی دگرگونی مفهوم قدرت در پرتو فن‌آوری نوین اطلاعاتی- ارتباطی را بررسی کرده و به این باور است که در پرتو فن‌آوری‌های نوین اطلاعاتی مفهوم قدرت ابعاد وسیع‌تری یافته و بعد فرهنگی و نرم‌افزاری آن تبدیل به مسئله

نقش رسانه‌های نوین در جابجایی قدرت در جوامع سیاسی و...؛ برجعلی زاده و همکاران | ۲۵۳

محوری روابط بین‌الملل شده است. همچنین با هنجاری و اجتماعی شدن مفهوم قدرت، بازیگران و مرزهای جغرافیایی قدرت، منابع قدرت و گروه‌های هدف آن تحت تأثیر قرار گرفته‌اند.

- عطاری (۱۳۹۵) نقش فضای مجازی در کمک به پیروزی اصلاح‌طلبان در دهمین دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۹۴ در تهران را نمونه‌ای آشکار از تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر تحولات سیاسی عنوان می‌کند

- نصراللهی و اسماعیلی (۱۳۹۴) نقش شبکه‌های ماهواره‌ای فارسی‌زبان را بر فرهنگ سیاسی جوانان شهر تهران بررسی کردند. بر اساس یافته‌ها؛ بین تماشای شبکه‌های ماهواره‌ای فارسی‌زبان و فرهنگ سیاسی جوانان همبستگی معکوس وجود دارد و جوانانی که شبکه‌های ماهواره‌ای فارسی‌زبان را تماشا می‌کنند، فرهنگ سیاسی منفعلانه‌ای دارند. با افزایش تماشای این شبکه‌ها، از میزان اعتماد سیاسی جوانان به نهادهای مختلف جامعه کاسته می‌شود و در مشارکت سیاسی نقش منفی دارد.

- کاستلز (۱۳۹۳) کاستلز، «قدرت ارتباطات» را به‌عنوان یکی از مهم‌ترین کتاب‌های خود در دهه اخیر معرفی کرده است. کتاب پنج فصل دارد: در فصل چهارم، به سیاست‌گذاری‌های رسانه‌ای این حوزه می‌پردازد، همچنین سیاست‌های رسواسازی و بحران دموکراسی که برخی کشورهای جهان در یک دهه اخیر به‌طورجدی با آن روبه‌رو شده‌اند را تشریح می‌کند و در فصل پنجم، جنبش‌های اجتماعی و سیاست‌های نافرمانی حوزه عمومی جدید را مطرح می‌کند. کاستلز در این کتاب این فرضیه را مطرح می‌کند که قدرت در جامعه شبکه‌ای در ارتباطات نهفته است و کنترل‌کنندگان جریان ارتباطات که او آن‌ها را در دو گروه سویچرها و برنامه‌نویسان دسته‌بندی می‌کند - صاحبان قدرت هستند.

- هرسیچ و همکارانش (۱۳۹۲) در بررسی رابطه استفاده از فضای مجازی (اینترنت) و مشارکت سیاسی دانشجویان به این نتایج دست یافتند؛ بعضی از دانشجویان رسانه‌های جدید را به‌عنوان عوامل تسهیل مردم‌سالاری و عده‌ای دیگر، آن‌ها را به‌منزله ابزار سرکوب

تصور می‌کنند، همچنین بین میزان دسترسی شهروندان به اطلاعات در فضای مجازی و افزایش نقش آن‌ها در فعالیتهای سیاست رابطه معنادار وجود دارد.

- خیابانی و سربرنی (۲۰۱۰) در پژوهشی ارتباطی بین رسانه و دولت و تأثیر دولت بر رسانه را بررسی کردند. او فهم جدیدی از حوزه سیاسی در فضای سایبر و تصویری روشن از فضای فرهنگی اینترنت به نمایش گذاشته و نشان می‌دهد که این ابزار جدید ارتباطی، به چه شیوه‌های و چگونه بر فضای سیاسی و اجتماعی جمهوری اسلامی ایران تأثیر گذاشته است.

- میناوند (۱۳۸۵) در پژوهشی نشان داد؛ اینترنت قابلیت و امکان ایفای سه کارکرد حوزه عمومی، یعنی تأمین دسترسی همگانی، شکل دادن به افکار عمومی و انجام کنش‌های جمعی سیاسی را دارد. امکانات فنی و ارتباطی اینترنت این امکان را می‌دهد که به‌عنوان ابزار گفتگو، کارکردهای مفروض حوزه عمومی را تحقق بخشد.

- معاونت امور مطبوعاتی و تبلیغاتی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (۱۳۸۳) کارکرد رسانه‌ها در حوزه عمومی و دموکراسی را بررسی کرده است. نتایج این مطالعه حاکی است؛ رسانه‌ها در سطوح متفاوت محلی، ملی و فراملی حوزه عمومی نقش دارند و محل تلاقی تمامی بحث‌های مربوط به دموکراسی و حوزه عمومی هستند.

- تافلر (۱۳۷۰) با اشاره به عناصر سه‌گانه قدرت یعنی زور، پول و دانایی، بر نقش بارز این عناصر در زندگی اقتصادی و سیاسی انسان تأکید دارد و معتقد است دگرگونی و تحولات جامعه بشری در طول تاریخ از اهمیت و نفوذ این عناصر نکاسته است اما امروز دانایی محور قدرت است و تحولات جهان معاصر حول آن شکل می‌گیرد. تافلر با تمایز بین دو مفهوم جابجایی قدرت^۵ و جابجایی در قدرت^۶ تأکید می‌کند، جابجایی از جایی به جای دیگر (مثل جابجایی قدرت از شخص به شخص دیگر) جابجایی قدرت است، ولی جابجایی در مفهوم قدرت و تغییر اهمیت عناصر سه‌گانه در بازی‌های قدرت جابجایی در قدرت نامیده می‌شود.

---

^۵Power Shift

^۶Power in Shift

نقش رسانه‌های نوین در جابجایی قدرت در جوامع سیاسی و...؛ برجعلی زاده و همکاران | ۲۵۵

بیشتر مطالعات صورت گرفته به‌طورمعمول یک بعد از ابعاد فناوری را با جامعه آماری محدود موردبررسی قرار داده‌اند؛ اما در این پژوهش، تمامی ابعاد فناوری‌های نوین ارتباطی شامل: شبکه‌های ماهواره، اینترنت، فضای مجازی، شبکه‌های اجتماعی تحت وب و موبایلی، سایت‌ها، وبلاگ‌ها، روزنامه‌نگاری سایبر در جابجایی قدرت در نظام‌های سیاسی و تأثیر آن بر گسترش نظام‌های دمکراتیک مطالعه شده است. همچنین در این پژوهش تلاش شده در کنار گویه‌های عام، با طرح گویه‌های خاص زمینه لازم برای بررسی نقش ابعاد فناوری بر عناصر دمکراتیک در جمهوری اسلامی ایران فراهم شود.

چارچوب نظری پژوهش

نظریه‌ها ابزارهای تحلیلی سودمندی برای درک بهتر رویدادها و روندها به شمار می‌آیند، اندیشمندان زیادی در چارچوب دو پارادایم مسلط قرن ۲۰ و ۲۱، رئالیسم و لیبرالیسم، رابطه قدرت و فناوری اطلاعات و ارتباطات و تأثیر آن بر اقتصاد، سیاست، فرهنگ و تحولات اجتماعی و جنگ را در نظام بین‌الملل بررسی کرده‌اند. با توجه به موضوع پژوهش (نقش رسانه‌های نوین در جابجایی قدرت در جوامع سیاسی و گسترش دمکراسی)، فرضیه و سؤالات مربوط، دیدگاه‌های تافلر، نای و کاستلز از قدرت تبیین‌کنندگی بیشتری برخوردارند. لذا چارچوب نظری پژوهش با تأکید بر مطالعات این اندیشمندان تبیین خواهد شد.

تافلر علل جابجایی در قدرت را تغییر در مفهوم قدرت و تغییر در ماهیت عناصر سه‌گانه قدرت، یعنی: زور، ثروت و دانایی عنوان می‌کند (تافلر، ۱۳۹۷، ص. ۳۵-۱۱). وی دانایی را شامل: اطلاعات، داده‌ها و تصاویر، تصورات، طرز تلقی‌ها، ارزش‌ها و دیگر محصولات نمادین جامعه و جابجایی را تغییر در ماهیت همین عناصر می‌داند که تحولات جهان معاصر را رقم می‌زند. تافلر بر نقش روزافزون دانایی در بازی‌های قدرت اقتصادی تأکید می‌ورزد و غیرقابل کنترل بودن، جوهر دگرگونی، دگرگون‌سازی و در دسترس بودن را به‌عنوان ویژگی‌های انحصاری دانایی و عامل توقف آن بر زور و ثروت معرفی می‌کند. او اطلاعات را کلید جابجایی قدرت و دسترسی، تصاحب و کنترل اطلاعات را

سرآغاز اوج‌گیری منازعات قدرت‌های جهانی در آینده معرفی می‌کند (تافلر، ۱۳۷۰، ص. ۴۱ و ۴۲).

وندایک (۱۳۸۰)، به همگرایی بین رسانه‌های پخش و شبکه به‌عنوان مهم‌ترین عامل تغییرات بنیادین در ساختار جوامع اشاره می‌کند و معتقد است رسانه‌های جدید، محصول انقلاب دوم ارتباطات به سطح بالاتری ارتقا پیدا کرده‌اند و جابجایی اساسی در شکل پیشرفته فنی ارتباطات دو یا حتی چند سویه که به‌طور بالقوه چندشکلی و دارای غنای محتوایی است روی داده است (شاه قاسمی به نقل از وندایک، ۱۳۸۵: ۲۲-۲).

کاستلز همانند تافلر که بر تغییرات گسترده بر اقتصاد و کسب کار تحت تأثیر عناصر دانایی به‌ویژه اطلاعات تأکید دارد معتقد است در جامعه شبکه‌ای، اقتصاد با اطلاعات پیوندی عمیق برقرار می‌کند و رقابت میان شرکت‌ها، بنگاه‌های تجاری و حوزه‌های اقتصادی کشورها بیش از هر زمان دیگر به دانش، معرفت و اطلاعات وابسته است. شبکه‌ای شدن فعالیت‌های اقتصادی موجب قوت‌بخشیدن به تلاش‌های فردی و تضعیف نهادهای اجتماعی نظیر اتحادیه‌های کارگری و یا دولت رفاه می‌شود. این تحولات به‌نوبه خود باعث تقابل خواهد شد. تقابل میان کسانی که از توانایی لازم برای دسترسی و استفاده از اطلاعات برخوردارند با افرادی که فاقد چنین موقعیت و امکانات هستند و در افراطی‌ترین شکل خود به ظهور گروه‌های بزرگ از افراد کاملاً به حاشیه رانده‌شده و طردشده از اجتماع اطلاعاتی منجر می‌شود. (کاستلز، ۱۳۸۰: ۲۱-۱۹).

نای هم معتقد به دو نوع جابجایی در حال وقوع در قرن ۲۱ است: نخست انتقال قدرت در بین دولت‌ها و دیگری پراکندگی قدرت از دولت‌ها به میان بازیگران غیردولتی است. نای موتور تغییر و پیشران جابجایی قدرت را در تغییرات تکنولوژیک جستجو می‌کند، عاملی که کماکان جهانی شدن را به پیش می‌برد و اثرات سیاسی متفاوتی برای جهان دولت-ملت‌ها و جهان بازیگران غیردولتی خواهد گذاشت. نای بازگشت آسیا به قدرت را که نشان از انتقال قدرت از غرب به شرق دارد مهم‌ترین مسئله در جریان تغییرات قرن ۲۱ قلمداد می‌کند. او برای انقلاب اطلاعات به خاطر اثرات چشمگیرش در کاهش

نقش رسانه‌های نوین در جابجایی قدرت در جوامع سیاسی و....؛ برجعلی زاده و همکاران | ۲۵۷

موانع ورود به سیاست جهان و فراهم کردن عرصه برای ورود بازیگران غیردولتی به صحنه بین‌الملل نقشی کلیدی قائل است (نای، ۱۳۹۸: ۱۱).

تافلر جابجایی قدرت را با استفاده از دو مفهوم «جابجایی قدرت»^۷ و «جابجایی در قدرت»^۸ تبیین می‌کند (تافلر، ۱۳۷۰، ص. ۱). جابجایی قدرت جنبه ظاهری و فیزیکی دارد و به معنای جابجایی از جایی به جایی، از شخصی به شخصی و از شیئی به شیئی، کشوری به کشور دیگر و یا از سیاست به اقتصاد، از مدیران اجرایی به کارکنان فکری و از ابرقدرت‌ها به سازمان‌های جهانی و شرکت‌های بین‌المللی است. در این ساختار، اقتصاد جهانی زیر سلطه شمار اندکی از شرکت‌های غول‌آسا قرار خواهد گرفت. اقتصاد کشورهای کم توسعه متکی به مواد خام را بی‌اهمیت ساخته و جابجایی در قدرت سیاسی این کشورها را رقم خواهد زد.

از منظر نای، تافلر با طرح این فرضیه بسیاری از پارادایم‌های گذشته در زمینه قدرت را جابجا کرد و در این جابجایی فناوری‌های اطلاعات و توسعه شبکه‌های ارتباطی و اطلاعات به‌عنوان مهم‌ترین مواد خام این عرصه، جایگزین فضای سایر سرمایه‌ها شد. این فرایند به‌مثابه این است که قدرت از کشور غنی از سرمایه به کشور غنی از اطلاعات در حال عبور است (نای: ۱۳۸۷: ۱۳۱).

تافلر فروپاشی شوروی در سال ۱۹۸۹ و یک قطبی شدن جهان و آهنگ کند زوال قدرت امریکا و جابجایی‌های بسیار در درون نهادهای این کشور را به‌عنوان نمونه‌ای مشخص از جابجایی قدرت نام می‌برد (تافلر، ۱۳۷۰، ص. ۱۵). نای هم استفاده از جنبه‌های نرم‌افزاری قدرت و عمل‌گرایی ایالات‌متحده در حوزه سیاسی و فرهنگی را به‌عنوان عاملی تأثیرگذار در فروپاشی شوروی و وقوع انقلاب‌های رنگین معرفی می‌کند. (نای، ۱۳۹۲: ۱۲۲).

کاستلز در نخستین جلد کتاب سه‌گانه خود تحت عنوان عصر اطلاعات، اقتصاد، جامعه و فرهنگ، ظهور جامعه شبکه‌ای، از نقش این شبکه‌ها در ساختار سیاسی و اقتصادی

---

^۷Powershift

^۸Power shift

کشورهای توسعه‌یافته و کم‌برخوردار و جابجایی کارکردها بین دولت‌ها و نهادها و گروه‌های جدید گرفته تا رقابت بین صاحبان بنگاه‌های اقتصادی، کارتل‌ها و تراست‌ها پرده برداشته و بر ظهور و سقوط، دسته‌بندی‌های جدید و سلطه بر فعالیت‌های اقتصادی و فرهنگی در سطح کشورها و تضعیف حکومت‌های ملی و وقوع نوعی بحران حاکمیت تأکید دارد (کاستلز، ۱۳۸۰: ۲۱-۱۹).

کاستلز از شبکه‌ای شدن ذهن‌ها و ایجاد معنا به‌عنوان عامل به چالش کشیدن قدرت‌ها یاد می‌کند و معتقد است که اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی فضاها را خودمختاری را فراهم می‌کند و فعالان اجتماعی را قادر می‌سازند تا اندازه زیادی خارج از کنترل دولت‌ها و شرکت‌ها عمل نمایند (کاستلز، ۱۳۹۶: ۱۰-۹). وندایک تأکید دارد، اگر به لحاظ فناورانه، اشکال ارتباطات را به‌عنوان سازنده پیوند اجتماعی بدانیم، باید گفت: در جوامع اشباع‌شده از رسانه‌های مدرن واسطه‌های تلویزیونی یا اینترنتی به زندگی ما چارچوب می‌دهند، حتی زمانی که ما از آن‌ها استفاده نمی‌کنیم (شاه قاسمی، ۱۳۸۵: ۲۲-۲).

نای علاوه بر انتقال قدرت در عرصه بین‌الملل به‌ویژه از غرب به شرق که به رشد بی‌سابقه و سریع قدرت‌های جدید در این منطقه اشاره دارد و از مفهوم دیگری تحت عنوان اشاعه قدرت نام می‌برد؛ عاملی که گستراننده قدرت از دولت‌ها به بازیگران غیردولتی بوده و به قدرت نرم متکی است. از نظر نای، اساساً برنده رقابت در قرن ۲۱ دولتهایی هستند که بتوانند با درک صحیح از تحولات در ماهیت و شیوه‌های قدرت و در اختیار گرفتن منابع قدرت، متناسب با شرایط جهانی، جایگاه خود را در آینده نظام بین‌الملل تعیین و تثبیت نمایند. نای بعدها بعد سومی از قدرت را تحت عنوان هوشمند وارد بازی قدرت می‌کند.

اما کاستلز بر نقش شبکه‌های ارتباطی در قدرت‌سازی جامعه و مخصوصاً قدرت سیاسی تأکید دارد. او قدرت را همان ظرفیت نسبی تعریف می‌کند که یک کنشگر اجتماعی را قادر می‌سازد تا به صورتی نامتقارن بر تصمیمات سایر کنشگران اجتماعی اثر بگذارد. او معتقد است قدرت یک ویژگی افراد یا گروه‌ها نیست بلکه یک رابطه است (سیف پور، ۱۳۹۳: ۶۲). او برخلاف جوزف نای و تافلر که معتقدند علی‌رغم جابجایی و

نقش رسانه‌های نوین در جابجایی قدرت در جوامع سیاسی و...؛ برجعلی زاده و همکاران | ۲۵۹

پراکندگی قدرت و ورود بازیگران جدید، دولت‌ها همچنان از قدرت و تسلط بیشتری برخوردار هستند تأکید دارد، در درون جامعه شبکه‌ای دولت‌های ملی که در شرایط متعارف نماینده اراده و حاکمیت ملی و تمامیت ارضی هستند توانایی کنترل اطلاعات یا سرمایه را در درون مرزهای خود از دست می‌دهند (کاستلز، ۱۳۸۰: ۲۰-۱۶). او بر این باور است که شبکه‌ها ریخت اجتماعی را تغییر می‌دهند و گسترش منطق شبکه‌ای تغییرات چشم‌گیری در عملیات و نتایج فرایندهای تولید، تجربه، قدرت و فرهنگ ایجاد می‌کند. فناوری‌های نوین اطلاعات، بنیان مادی گسترش فراگیر آن را در سراسر ساختار اجتماعی فراهم می‌آورد. منطق شبکه‌ای عزمی اجتماعی ایجاد می‌کند که قدرت جریان‌ها از جریان‌های قدرت پیشی می‌گیرد» (کاستلز، ۱۳۸۰: ۵۴۴).

تافلر در جای دیگر از دانایی به مثابه هوش الکترونیکی یاد می‌کند که به سلاحی مؤثر در جنگ‌های تجاری بین‌المللی تبدیل شده است. به اعتقاد او حجم و نقل و انتقال داده‌ها در این منبع به اندازه‌ای عظیم است که زمینه راه‌اندازی جنگی وسیع میان کمپانی‌های بزرگ را برای سلطه بر شاهراه‌های اطلاعاتی فراهم خواهد کرد. نظام نوین جهانی با گستراندن منازعات میان تمامی طرف‌های درگیر برای کنترل اطلاعات و ارتباطات اعم از دولت‌ها، شرکت‌ها، سازمان‌ها، نظام‌های مالی و سیاسی باعث می‌شود، قدرت میان مردم، صاحبان صنایع و کشورها جابجا شود و بازیگران جدیدی وارد بازی قدرت شوند (تافلر، ۱۳۷۰: ۲۱۵-۲۱۷).

تافلر قرن ۲۱ را قرن جنگ گسترده میان دولت‌ها، شرکت‌ها و گروه‌ها برای کنترل داده‌ها و زیرساخت‌های مخابراتی می‌داند که در آن تلفیق نرم‌افزارها، سخت‌افزارها، سیستم‌های عامل و مخابرات پیوند جدایی‌ناپذیری از شبکه‌های کامپیوتری و ارتباطات ایجاد خواهد کرد. (تافلر، ۱۳۷۰: ۲۳۷-۲۳۴). ابزارهای هوشمند مبتنی بر قدرت دانایی در افزایش تهدیدات امنیتی با عنوان بازیگران جدید در عرصه ملی و بین‌المللی مؤثر است (تافلر، ۱۳۷۰: ۲۷۷).

نای نیز به ظهور یک انقلاب اطلاعاتی جدید اشاره می‌کند که در حال تغییر ماهیت قدرت و افزایش پراکندگی آن است. انقلابی که بر پایه پیشرفت‌های تکنولوژیک در عرصه کامپیوتر، ارتباطات و نرم‌افزار به وجود آمده است. در چنین شرایطی سیاست جهان تنها حوزه مختص دولت‌ها نخواهد بود، موانع ورود به شدت ریزش کرده و افراد، سازمان‌های خصوصی از شرکت‌ها و سازمان‌های غیردولتی گرفته تا تروریست‌ها قادر به ایفای نقش مستقیم در سیاست جهان خواهند شد (نای، ۱۳۹۸: ۱۸۲-۱۷۷).

نای با دریافت این مهم که باقی ماندن بر توانایی‌های قدرت سخت در آینده برای دولت‌ها امری دشوار خواهد بود به ضرورت تغییر ماهیت قدرت و تبدیل آن از حالت سخت‌افزارانه به نرم‌افزارانه تأکید دارد. قدرتی که بر توانایی تغییر رفتار دولت‌ها و ملت‌ها استوار بوده و به قدرت نرم مشهور است (فتاحی، ۱۳۹۵: ۱۳۸). وی از «رسانه»^۹ به عنوان قدرت نرم نام می‌برد و معتقد است استفاده از رسانه‌ها برای «تضعیف کشور هدف»^{۱۰} بهره‌گیری از توان و «ظرفیت رسانه‌ها»^{۱۱} به منظور دفاع از «منافع ملی»^{۱۲}، بنیادی‌ترین تعریف از قدرت رسانه‌ای است (نقبایی، ۱۳۸۷). او از استیلاي قدرت سایبری بر سایر حوزه‌ها می‌گوید و بر این باور است که برخلاف قدرت نظامی ایالات متحده و دیگر کشورهای توسعه‌یافته در حوزه‌های تسلیحاتی، موانع ورود در این حوزه چنان اندک است که دولت‌های کوچک و کنشگران غیردولتی با هزینه‌های ناچیز و دستیابی به آن می‌توانند آسیب‌های جدی برای کشورهای بزرگ ایجاد کنند (نای، ۱۳۹۸: ۱۹۶ و ۱۹۵).

روش ۱۳

پژوهش حاضر از نظر کنترل شرایط پژوهش، یک بررسی پیمایشی به شمار می‌رود که با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته در سال ۱۳۹۸ به شیوه توصیفی - تحلیلی و با روش کمی، در سطح کشور اجرا شده است. جامعه آماری آن متشکل از اساتید دانشگاه و

۹ broadcast

۱۰ target country

۱۱ media capacity

۱۲ national interest

۱۳ method

نقش رسانه‌های نوین در جابجایی قدرت در جوامع سیاسی و...؛ برجعلی زاده و همکاران | ۲۶۱

صاحب‌نظران و کارشناسان رسانه است. در این پژوهش حجم نمونه به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای سیستماتیک بر اساس جدول مورگان کرسی ۳۷۹ نفر برآورد شد و در راستای افزایش ضریب دقت، حجم نمونه به ۴۰۲ نفر افزایش یافت، همچنین جهت تجزیه و تحلیل یافته‌ها از آماره‌های توصیفی (فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار، واریانس) و آماره‌های تحلیلی (رگرسیون و تحلیل عاملی) استفاده گردید. رگرسیون چند متغیره، روش تحلیل نیرومندی است که میزان تأثیر یکجا و جداگانه چند متغیر مستقل را بر متغیر وابسته نشان می‌دهد. در این پژوهش میزان تأثیر هر یک از ابعاد متغیر مستقل رسانه‌های نوین (فن‌آوری‌های نوین ارتباطی) در تغییرات متغیر وابسته (جابجایی قدرت) به روش ورود همگانی، در معادله رگرسیون، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و با توجه به پراکندگی داده‌ها برای تبیین میزان نقش‌پذیری متغیر دمکراسی از ابعاد رسانه‌های نوین از روش تحلیل عاملی استفاده گردید. در این تحقیق رابطه فناوری‌های نوین ارتباطی با تمرکز بر شبکه‌های ماهواره‌ای، اینترنت و فضای مجازی به‌عنوان متغیر مستقل با جابجایی قدرت به‌عنوان متغیر وابسته بررسی شد. برای دستیابی به نتایج معتبر و امکان هرچه بیشتر مقایسه سنجه‌ها، جنبه‌های مختلف فناوری مانند: شبکه‌های ماهواره‌های پخش صدا و تصویر، اینترنت، فضای مجازی، شبکه‌های اجتماعی تحت وب و موبایلی، وب‌سایت‌ها، وبلاگ‌ها، موتورهای جستجوگر و روزنامه‌نگاری الکترونیک و نقش هر یک بر متغیر دمکراسی مورد بررسی قرار گرفت. پس از استخراج داده‌ها به کمک نرم‌افزار آماری Spss22 نسبت به تجزیه و تحلیل داده‌ها اقدام گردید.

یافته‌ها

اکثریت پاسخگویان، میزان تحصیلات خویش را در حد فوق‌لیسانس عنوان داشته‌اند (۶۱/۴ درصد). درعین حال ۲۵/۴ درصد نیز دارای مدرک تحصیلی لیسانس و ۱۳/۲ درصد دیگر نیز دارای مدرک تحصیلی دکترا هستند.

اکثریت نسبی پاسخگویان، رشته تحصیلی خویش را علوم ارتباطات (۱۸/۹ درصد) و خبرنگاری (۱۸/۴ درصد) عنوان داشته‌اند. ضمن آنکه ۱۶/۹ درصد از آنان نیز پژوهشگری را به‌عنوان رشته تحصیلی عنوان نمودند.

بیشتر پاسخگویان را شاغلین در استان تهران به خود اختصاص داده‌اند (۴۶/۸ درصد). همچنین شاغلین در استان‌های گیلان، هرمزگان و قزوین هر کدام به ترتیب با ۹ درصد، ۸/۵ درصد و ۶/۵ درصد، در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

نتیجه آمار توصیفی در مورد مؤلفه دموکراسی نشان می‌دهد که میانگین پاسخ‌ها برای تمامی مؤلفه‌ها در حد زیاد است. درعین حال پایین‌ترین میانگین متعلق به روزنامه‌نگاری سایبری (میانگین پایین ۳/۲۳ و انحراف معیار ۰/۹۷۱۵۵) و بالاترین آن مربوط به فضای مجازی (میانگین متوسط ۳/۹۷ و انحراف معیار ۰/۷۵۷۲۳) است. درعین حال میانگین کلی مؤلفه دموکراسی برابر با ۳/۶۰، انحراف معیار برابر با ۰/۷۳۵۰۷، واریانس برابر با ۰/۵۴۰ و مجموع عددی معادل ۱۴۴۲ است. با نظر به مطالب فوق، می‌توان چنین عنوان نمود که از نظر پاسخگویان در حد متوسط به بالایی (زیاد)، رسانه‌های نوین ارتباطی بر گسترش دموکراسی تأثیرگذار است.

آزمون فرضیه تحقیق

فرضیه اول: رسانه‌های نوین ارتباطی در جابجایی قدرت در جوامع سیاسی نقش دارد. در این پژوهش میزان تأثیر هر یک از ابعاد متغیر مستقل (رسانه‌های نوین ارتباطی) در تغییرات متغیر وابسته (جابجایی قدرت) به روش ورود همگانی، در معادله رگرسیون، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند.

جدول ۲. ضرایب رگرسیون چند متغیره به روش همگانی

نام متغیرها	ضریب B	ضریب استاندارد S.E	ضریب تعدیل شده Beta	مقدار آزمون t	سطح معنی‌داری
عدد ثابت	۰/۴۹۸	۰/۱۶۵	----	۳/۰۲۴	۰/۰۰۳
شبکه‌های ماهواره‌ای	۰/۲۵۹	۰/۰۴۹	۰/۲۳۷	۵/۳۴۲	۰/۰۰۰

نقش رسانه‌های نوین در جابجایی قدرت در جوامع سیاسی و....؛ برجعلی زاده و همکاران | ۲۶۳

نام متغیرها	ضریب B	ضریب استاندارد S.E	ضریب تعدیل شده Beta	مقدار آزمون t	سطح معنی داری
فضای مجازی	۰/۱۹۲	۰/۰۴۹	۰/۱۸۴	۳/۸۷۷	۰/۰۰۰
شبکه‌های اجتماعی	۰/۲۸۷	۰/۰۴۹	۰/۲۸۴	۵/۷۹۷	۰/۰۰۰
اینترنت و موتورهای جستجوگر	۰/۲۰۱	۰/۰۵۰	۰/۲۲۴	۳/۹۹۰	۰/۰۰۰
روزنامه‌نگاری سایبری	۰/۲۵۸	۰/۰۵۷	۰/۲۷۱	۳/۶۰۱	۰/۰۰۰

نتایج جدول (۲) نشان می‌دهد، ضریب رگرسیون چند متغیری به روش ورود همگانی پنج متغیر فوق، به مقدار $R = 0.531$ در سطح معنی داری بیش از ۹۹ درصد، ($F = 88.617$ ، $Sig = 0.000$) معنی دار است. ضریب تعیین به دست آمده $R^2 = 0.525$ نشان می‌دهد، بیش از ۵۵ درصد از کل واریانس جابجایی قدرت با این پنج بعد متغیر مستقل (رسانه‌های نوین ارتباطی) قابل پیشی بینی می‌باشد و حدود ۴۵ درصد دیگر نیز به سایر متغیرها وابسته می‌باشد.

فرضیه دوم: رسانه‌های نوین در جابجایی قدرت از طریق گسترش دموکراسی نقش دارد. به منظور بررسی این فرضیه تحقیق و در راستای شناسایی مؤلفه‌های رسانه‌های نوین ارتباطی مؤثر بر جابجایی قدرت از طریق گسترش دموکراسی از تحلیل عاملی استفاده شد که ذیلاً نتایج تحلیل ذکر می‌شود.

نقش رسانه‌های نوین در جابجایی قدرت از طریق گسترش دموکراسی

جدول ۳. نتیجه آزمون بارتلت و شاخص کایزر، مایر، اولکین (KMO)

شاخص کفایت نمونه توسط آزمون کایزر، مایر و اولکین	۸۹۱
تقریب کی دو	۹۰۶۵۸۷۲
درجه آزادی	۴۹۶
ضریب همبستگی	۰۰۰

نتایج جدول فوق (شماره ۳) بیانگر نتیجه آزمون بارتلت که تقریبی از آماره کای دو است، نشان می‌دهد مقدار sig (ضریب همبستگی) آزمون بارتلت، کوچک‌تر از ۵ درصد (۰/۰۰۰) و مبین این نکته است که تحلیل عاملی برای شناسایی ساختار، مدل عاملی، مناسب است و فرض شناخته شده بودن ماتریس همبستگی رد می‌شود. همچنین شاخص KMO با مقدار ۰/۸۹۱ مبین این نکته است که تعداد نمونه (تعداد پاسخ‌دهندگان) برای تحلیل عاملی کافی است.

با توجه به نتیجه تحلیل عاملی بر روی ۳۲ متغیر مؤثر بر جایجایی قدرت از طریق گسترش دموکراسی، شش عامل به‌عنوان عامل‌های اصلی شناسایی شد. ضمن آن که شش عامل شناسایی شده، کمی بیش از ۷۱ درصد از موضوع رسانه‌های نوین ارتباطی مؤثر بر جایجایی قدرت در نظام‌های سیاسی از طریق دموکراسی را تبیین می‌کنند. همان‌گونه که مشاهده می‌شود متغیرهای اول تا ششم روی عامل ۵، دارای بار عاملی بیشتری هستند. کمترین میزان نیز به عامل روزنامه‌نگاری سایبر اختصاص دارد. شایان‌ذکر است که این ۶ عامل ناهمبسته هستند. از طرفی همبستگی بین ۳۲ متغیر را می‌توان با ۶ عامل زیر توجه کرد.

۱. عامل تلویزیون‌های فرا سرزمینی (ماهواره)

۲. عامل تلویزیون‌های فرا سرزمینی (ماهواره‌های فارسی‌زبان)

۳. عامل فضای مجازی

۴. عامل شبکه‌های اجتماعی مجازی

۵. اینترنت (وبلاگ‌ها، سایت‌ها و موتورهای جستجوگر)

۶. عامل روزنامه‌نگاری سایبری

نظرات پاسخگویان در خصوص میزان تأثیرپذیری جریان مردم‌سالاری در جمهوری اسلامی ایران از عامل‌های شش‌گانه رسانه‌های نوین درخور توجه است. بیشتر پاسخگویان استفاده از فضای مجازی، شبکه‌های اجتماعی و فعالیت روزنامه‌نگاران و تلویزیون‌های فراسرزمینی را زمینه‌ساز افزایش اطلاعات و آگاهی و ارتقاء سطح مشارکت سیاسی و

اجتماعی مردم در مسیر گسترش مردم‌سالاری اعلام و از تلویزیون‌های فارسی‌زبان ماهواره‌ای به‌عنوان عامل افزایش مطالبات مردمی یاد کردند.

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به نتایج تحلیل عاملی و تعیین عامل‌های فن‌آوری‌های نوین ارتباطی مؤثر بر جابجایی قدرت در نظام‌های سیاسی که با تأکید بر عنصر دموکراسی بررسی شد مشخص گردید؛ در ارزیابی فرضیه تحقیق، چنین می‌توان گفت: که فرضیه فرعی اول محقق (H_1) مورد تأیید قرار گرفته و لذا فرضیه (H_0) رد می‌شود. به عبارتی تمامی ابعاد فناوری‌های نوین ارتباطی در قالب یک ساختار همگرا تا حدود زیاد در جابجایی قدرت نقش ایفاء می‌کنند؛ بنابراین، نتایج حاصله از تحلیل عاملی، مبین تأیید فرضیه پژوهش (رسانه‌های نوین ارتباطی، در جابجایی قدرت در نظام‌های سیاسی از طریق گسترش دموکراسی) می‌باشد. با نگاهی به عمده‌ترین آثار فن‌آوری‌های نوین ارتباطی در مطالعات محققان پیشین، به‌واقع این‌گونه می‌توان بیان نمود که با وقوع انقلاب در حوزه فن‌آوری‌های ارتباطی، قدرت نه‌تنها بین دولت‌ها، کشورها، سازمان‌ها و ... جابجا می‌شود بلکه از نظر ماهیت هم تغییر می‌کند که انتقال عناصر قدرت از فضای حقیقی به فضای مجازی نمونه بارز آن است. علی‌ای حال این جابجایی ریشه در انقلاب ارتباطات و اطلاعات و تشکیل جامعه شبکه‌ای دارد. نوع نوینی از جامعه اطلاعاتی و شبکه‌ای که نقاط اتصال این شبکه‌ها را گروه‌ها و نهادهای مدنی، سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی، جنبش‌های اجتماعی و سیاسی، فعالان سیاسی، گروه‌های مخالف حکومت و دولت‌ها شکل می‌دهند و این نقاط، از طریق اطلاعات و اخباری که در شبکه جریان می‌یابد، به هم متصل شده و آثار مثبت و منفی فروانی را برای جوامع مختلف ایجاد کرده‌اند. فن‌آوری‌های اطلاعاتی منبث از ارتقاء فن‌آوری‌های ارتباطی، دارای مرکز و رأس نبوده و گروه‌ها و فعالان سیاسی می‌توانند از هر نقطه اتصال وارد شبکه شده و افکار عمومی جهان را علیه رژیم‌های دیگر بسیج کنند. در این راستا، برخی از نظریه‌پردازان علوم ارتباطات با توجه به اهمیت زیاد رسانه‌های نوین ارتباطی از کلید واژه‌های «تله دموکراسی» یا «دموکراسی از راه دور» استفاده می‌نمایند.

منظور آن‌که؛ رسانه‌های نوین، پادزهر آزادی را به چهارگوشه جهان اشاعه داده و با انعکاس واقعیت‌ها و اطلاعات سیاسی و بیدارسازی سیاسی و یا جعل و قلب حقایق، می‌توانند به فرایند گسترش دموکراسی واقعی و یا ترویجی ایدئولوگ‌های مدنظر در سطح جهان و با سرعتی باورناپذیر اقدام کنند. همان‌گونه که در بخش یافته‌ها ملاحظه شد، تحلیل عاملی نقش متغیرهای ۱- گسترش مشارکت مردم در امور سیاسی ۲- فراگیر شدن مطالبات دمکراتیک مردم در جامعه ۳- کاهش قدرت دولت و انتقال آن به مردم ۴- گسترش آزادی بیان ۵- گسترش آزادی‌های سیاسی و اعتراضات مدنی ۶- کاهش انحصار دولت‌ها و آزادی رسانه‌ها، شش عنصر اساسی ساختار مردم‌سالاری بر عامل اینترنت شامل: سایت‌ها، وبلاگ‌ها و موتورهای جستجوگر بالاترین نقش را در تبیین فرضیه تحقیق داشته است. یافته‌های این پژوهش در بعد جابجایی قدرت در جوامع سیاسی با مطالعات تافلر (۱۳۷۰) و نای (۱۳۹۸) است. تافلر پس از اثبات تغییر ماهیت قدرت از زور به ثروت و از ثروت به دانایی در تحلیل ویژگی‌ها و عناصر قدرت مبتنی بر دانایی از انقلاب اطلاعات به عنوان کلید جابجایی قدرت و دسترسی، تصاحب و کنترل اطلاعات یاد می‌کند و معتقد است موضوع دسترسی و کنترل اطلاعات سرآغاز اوج‌گیری منازعات قدرتهای جهانی در آینده است. نای نیز برای انقلاب اطلاعات به خاطر اثرات چشمگیرش در کاهش موانع ورود به سیاست جهان و فراهم کردن عرصه برای ورود بازیگران غیردولتی به صحنه بین‌المللی نقشی کلیدی قائل است. تافلر و نای بر جابجایی قدرت تحت تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات تأکید دارند. تافلر به جابجایی از جایی و ظرفی به جایی و ظرفی دیگر و تغییر در ماهیت آن و نای بر جابجایی تحت انتشار و پراکندگی قدرت (بین دولت‌ها و دیگری از دولت‌ها به میان بازیگران غیردولتی). نتایج مطالعات آنان در خصوص وضعیت کشورهای توسعه (آمریکا، انگلستان، فرانسه، آلمان و ژاپن) و انطباق آن با کشورهای رقیب نظیر؛ چین، هند و روسیه به این راهبرد منتج شد که قدرت‌های آینده بدون تسلط بر فناوری‌های پیشرفته ارتباطات و اطلاعات قادر به اداره جهان نیستند و ایالات متحده بدون در اختیار داشتن شاهراه‌های اطلاعاتی قادر به تغییر نظام‌های سیاسی مخالف، تحقق نظم

نقش رسانه‌های نوین در جابجایی قدرت در جوامع سیاسی و...؛ برجعلی زاده و همکاران | ۲۶۷

نوین جهانی و ادامه حیات نخواهد بود. نتایج این پژوهش از طریق یافته‌های کاستلز ۱۳۹۳ و ۱۳۹۶ نیز مورد تأیید قرار گرفت. او از جامعه شبکه‌ای به‌عنوان عامل به چالش کشیدن قدرت‌ها یاد می‌کند و معتقد است که اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی فضاهای خودمختاری را فراهم می‌کند و فعالان اجتماعی را قادر می‌سازند تا اندازه زیادی خارج از کنترل دولت‌ها و شرکت‌ها عمل نمایند.

یافته‌های این پژوهش در بعد جابجایی قدرت از طریق گسترش نظام‌های دمکراتیک تحت تأثیر ابعاد فناوری‌های نوین از طریق وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (۱۳۸۳)، میناوند (۱۳۸۵)، کاستلز (۱۳۹۶)، هرسیچ و همکارانش (۱۳۹۲) در خصوص نقش رسانه‌های نوین بر عملکرد دولت‌ها از طریق افزایش آگاهی شهروندان و تشویق آن‌ها به یادگیری، انتخاب، مشارکت، مقاومت برابر فشارهای بیرونی و داخلی، تأثیر بر گفتمان حاکم بر حوزه عمومی، تسهیل مسیر دستیابی به مردم‌سالاری و با تأثیر بر جریان‌های فرهنگی و اجتماعی و سیاسی در تحول و یا تغییر نظام‌های سیاسی مورد تأیید قرار گرفت. یافته‌های نای (۱۳۹۸)، پوردست (۱۳۹۵)، کاستلز (۱۳۹۳) و تافلر (۱۳۷۰) بر نقش فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی در تغییر مفهوم قدرت و انتقال آن از سطح دولت‌ها به کنش‌گران نوظهور، سازمان‌ها، گروه‌ها و افراد حکایت دارد. نتایج این مطالعات نشان داد تمامی عامل‌های فناوری با ابعاد توسعه دمکراسی در جوامع سیاسی نقش دارد. تلویزیون‌های ماهواره‌ای که امروزه علاوه بر تلویزیون از طریق شبکه‌های موبایلی در هر زمان و هر مکانی قابل دریافت است به‌عنوان عامل اصلی تغییرات در جوامع مختلف شناخته شده‌اند که در فرایند همگرایی با فضای سایبر و انتقال و انتشار داده‌ها در شبکه‌های اجتماعی آثار قابل توجهی در ساختار دمکراتیک کشورها برجای می‌گذارند. نتایج تحقیقات میدانی کاسلز (۱۳۹۶) گویای همین نظر است که جنبش‌های اجتماعی سال‌های اخیر از طریق فضای مجازی آغاز شده است. کاستلز شکل‌گیری و گسترش جنبش‌های اجتماعی و بیداری اسلامی در خاورمیانه و آفریقا را نتیجه محتوم استفاده فراگیر از شبکه‌های اجتماعی قلمداد می‌کند که با به چالش کشیدن قدرت دولت‌ها به تغییر نظام‌های

سیاسی در تونس، مصر و لیبی انجامید. نقش‌پذیری فرایند مردم‌سالاری در ایران با دو بعد تأثیرپذیری از برنامه‌های برگرفته از فضای عمومی در داخل کشور (اینترنت، شبکه‌های اجتماعی و روزنامه‌نگاری سایبر) و فشارها و مداخلات بیرونی (تلویزیون‌های ماهواره‌ای و فارسی‌زبان) قابل بررسی است. در این راستا می‌توان به نتایج بررسی‌های عطاری (۱۳۹۵) در خصوص نقش فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی در کمک به اصلاح‌طلبان در دهمین دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی در استان تهران استناد کرد. همچنین تحقیقات نصرالهی و اسماعیلی (۱۳۹۴) با موضوع مطالعه نقش شبکه‌های فارسی‌زبان ماهواره‌ای بر فرهنگ سیاسی جوانان تهرانی که نشان می‌دهد، تماشای این شبکه‌ها از سوی جوانان، افزایش رفتارهای منفعلانه آن‌ها را در پی دارد و به کاهش مشارکت جوانان در امور انتخابات منجر می‌شود. در خصوص عامل فضای مجازی به‌عنوان تأثیرگذارترین رسانه نوین ارتباطی در عصر حاضر، یافته‌ها بر نقش متغیرهای تحقیق روی عامل فضای مجازی تأکید دارد؛ و یا در بعد افزایش مطالبات مردمی مطابق نظرات کریستین نبت، اینترنت و فضای مجازی در بسیج توده‌های مردمی از طریق انتشار گسترده و سریع اطلاعات تأثیرگذار است. یافته‌های این بخش از تحقیق با نتایج مطالعات انابل سربرنی (۲۰۱۰) مبنی بر تأثیر اینترنت به‌عنوان ابزار جدید ارتباطی بر فضای سیاسی اجتماعی ایران مطابقت دارد. تأمل در نظرات کارشناسان در پاسخ به دو سؤال نقش ابعاد فناوری‌های نوین بر جابجایی قدرت و گسترش دموکراسی از طریق گویه‌های افزایش مشارکت سیاسی و اجتماعی و افزایش مطالبات سیاسی و اعتراضات مدنی همان‌گونه که یافته‌های منتج از این تحقیق و منبعث از مطالعات سایرین در پیشینه نشان می‌دهد رسانه‌های نوین با مرکزیت شبکه‌های مجازی و تلویزیون‌های ماهواره‌ای از طریق تأثیر بر فضای عمومی میزان مشارکت مردم در برنامه‌های سیاسی و مطالبات و اعتراضات مدنی و اجتماعی را افزایش می‌دهند؛ به‌عبارت‌دیگر کشورهای مخالف جمهوری اسلامی ایران به رهبری ایالات متحده آمریکا با استفاده از ظرفیت بسیار بالای رسانه‌ها به‌ویژه شبکه‌های اجتماعی مجازی تحت وب و موبایلی و ماهواره‌های پخش فارسی‌زبان درصدد انتقال قدرت از حاکمیت به گروه‌های

اپوزیسیون از طریق گسترش فزاینده مطالبات سیاسی و اقتصادی و افزایش اعتراضات مردمی هستند. سخنان هیلاری کلینتون (۱۹۱۴) رئیس‌جمهور اسبق و وزیر خارجه دولت اواما در خصوص مداخلات آمریکا و دخالت مستقیم شخص اواما در امور داخلی جمهوری اسلامی ایران در جریان انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۸۸ نمونه آشکاری از دخالت قدرت‌های بزرگ برای تغییر نظام‌های سیاسی، گسترش نظام‌های بروکراتیک مورد نظر، استفاده از ابزار رسانه‌های نوین برای تهییج توده‌های مردم در راستای براندازی و تغییر ماهیت نظام سیاسی و استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات به‌عنوان بعد مهمی از قدرت در قرن بیست و یکم حائز اهمیت است. کلینتون آشکارا از حمایت گسترده آمریکا از عملکرد معترضان و اغتشاشگران با استفاده از شبکه‌های اجتماعی جهانی فیس‌بوک و توییتر با امید تغییر نظام سیاسی ایران و رازهای پشت پرده شعار حمایت از مردم برای کسب آزادی پرده برداشته است. یافته‌های محمدعلیپور و نوروزپور (۱۳۹۷) نیز با اشاره به نقش مؤثر دیپلماسی توییتری سیاست خارجی آمریکا در انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۸۸ در ایران با استفاده از توییتر، فیس‌بوک و یوتیوب سخنان کلینتون (۱۳۱۴) را تأیید می‌کند. بر اساس یافته‌ها، استفاده از ظرفیت‌های فناوری‌های نوین به‌ویژه شبکه‌های اجتماعی و روزنامه‌نگاری الکترونیک در افزایش آگاهی مردم و افزایش میزان مشارکت آن‌ها در برنامه‌های سیاسی و انتخابات رشد قابل توجهی داشته است. این نتایج حاکی است، پس از وقایع سال ۱۳۸۸، ایالات متحده آمریکا استفاده هدفمند و گسترده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی را برای تغییر نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان یک راهبرد اساسی دنبال کرده است. بررسی علل گسترش اعتراضات مردمی و حوادث مصیبت‌بار در سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ نشان داد سیاست استفاده از رسانه‌های نوین برای مدیریت افکار عمومی مردم ایران و تغییر نظام سیاسی این کشور با شدت بیشتری ادامه یافته و در بالاترین سطح ممکن در حال اجرا است. تلاش روزافزون شبکه‌های تلویزیونی فارسی‌زبان با محوریت بی‌بی‌سی فارسی من و تو، جم و ایران اینترنشنال در جهت ساخت روایت‌های جعلی و تولید اخبار ضدونقیض از سیاست‌های نظام جمهوری اسلامی در همه

عرصه‌های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی است. مطابق یافته‌های مهدی زاده طالشی و دیگران (۱۴۰۰) شبکه‌های ماهواره‌ای بی‌بی‌سی فارسی و من و تو، با بهره‌مندی از ظرفیت فضای مجازی، بازنمایی از الگوی سبک زندگی را گسترده‌تر نموده و درصدد تشدید راهبرد اساسی خویش که ایجاد تغییرات بنیادین در بن‌مایه‌های فرهنگی جامعه ایران و ترویج فرهنگ سکولاریزم فرهنگی است، می‌باشند.

برنامه‌های این شبکه‌ها پس از تولید در بسته‌های کوتاه‌مدت در فضای سیال فضای مجازی بارگذاری و از طریق اپلیکیشن‌های ارتباطی تلگرام، واتس‌آپ، اینستاگرام و فیس‌بوک و... میلیون‌ها بار بازتولید می‌شود. ایجاد شکاف عمیق بین حاکمیت و مردم از طریق ناکارآمد نشان دادن نظام، کاهش اعتماد و اطمینان مردم نسبت دولت و گسترش نارضایتی و درنهایت تغییر نظام سیاسی ایران اهدافی است که این شبکه‌ها هماهنگ با سیاست‌های ایالات متحده آمریکا دنبال می‌کنند.

نتایج مطالعات صورت گرفته حاوی پیام‌های آشکار برای مسئولان ارشد نظام، نهادهای حکومتی، فعالان حوزه عمومی به‌ویژه رسانه‌های جمعی است. همچنان که انقلاب اطلاعات و ارتباطات حد یقف ندارد و ساختار سیال گونه آن تولید ابزارهایش را هر روز متحول‌تر، کاربردی‌تر، ساده‌تر و فراگیرتر می‌نماید، نبرد جبهه استکبار جهانی تا رسیدن به اهداف موردنظر که همانا تغییر ماهیت نظام جمهوری اسلامی از مردم‌سالاری دینی به دمکراتیک غربی است استمرار خواهد داشت.

آنچه مسلم است در این آوردگاه، همان‌طور که جوزف نای (۱۳۹۸) اعلام کرد؛ امروزه هیچ دولتی در جهان بدون استفاده از ابزار رسانه‌های نوین شانس برای موفقیت نخواهد داشت، بهره‌گیری از رسانه‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی به‌صورت کاملاً حرفه‌ای در کانون توجه همگان قرار دارد. این نکته وظایف مسئولان ارشد نظام را از دو حیث سنگین می‌نماید؛ نخست: برنامه‌ریزی برای استفاده از نخبگان، شرکت‌های دانش‌بنیان و شرکت‌های موفق بین‌المللی برای توسعه کامل زیرساخت‌های فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی در همه حوزه‌ها.

نقش رسانه‌های نوین در جایجایی قدرت در جوامع سیاسی و...؛ برجعلی زاده و همکاران | ۲۷۱

دوم: مردم رکن رکن جامعه و حکومت مبتنی بر مردم‌سالاری دینی هستند، احترام کامل به حقوق اساسی ملت از طریق اجرای کامل قانون اساسی، بازتعریف قوانین و مقررات کم بازده، احترام به حقوق شهروندی و حمایت از آزادی‌های مدنی و سیاسی در ساخت جامعه مردم‌سالار نقش و اهمیت به سزایی دارد. صداوسیما، خبرگزاری‌ها و رسانه‌های دیجیتال وابسته به حاکمیت در کانون این پدیده قرار دارند و می‌توانند از طریق شبکه‌های اجتماعی برای تقویت گره‌ها و رأس‌های درهم‌تنیده افراد، گروه‌ها، سازمان‌ها، دولت و نهادها با مسئولیت و فعال عمل نمایند و در جهت تقویت باورها، ارزش‌ها، نگرش و اعتماد مردم نسبت به نظام مردم‌سالار دینی گام بردارند.

سوم: ایجاد سازوکارهای لازم از نظر فنی و نرم‌افزاری باهدف تسهیل فعالیت افراد، گروه‌ها، سازمان‌ها، احزاب و اپوزیسیون در چارچوب قانون اساسی و از سوی دیگر افزایش ضریب امنیت در شبکه‌های اجتماعی باهدف حفظ حریم خصوصی، دفاع از حقوق شهروندان در مقابله با جنگ نرم رسانه‌ای جبهه استکبار جهانی، مقابله با هاکرها، گروه‌های مافیایی، کلاهبرداران و سارقان اینترنتی و...

ORCID

Mohammad Borjalizadeh
Ali jafari

<http://orcid.org/0000-0002-0545-2087>

<http://orcid.org/0000-0001-9296-5077>

منابع

- اسماعیلی، حجت و نصراللهی، اکبر. (۱۳۹۴). «بررسی نقش شبکه‌های فارسی‌زبان ماهواره‌ای بر فرهنگ سیاسی جوانان (مطالعه موردی: جوانان مناطق ۱ تا ۵ شهر تهران)» *فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی*، سال بیست و دوم، شماره ۴، صص ۱۳۹-۱۵۶.
- بابک، اسماعیل. (۱۳۸۸). *سراب نبرد نرم در بستر دموکراسی. واکاوی و بررسی چگونگی و چرایی کودتای ناکام مخملی در ایران*، تهران: انتشارات درک نو، چاپ سوم.
- برجلی زاده، محمد؛ جعفری، علی و کردی، ناهید. (۱۴۰۰). نقش فناوری‌های نوین ارتباطی در گسترش دیپلماسی در عرصه بین‌الملل، *فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی*، سال بیست و هشتم، شماره ۱، صص ۶۵-۴۱.
- بریگز، ایسا و برگف، پیتر. (۱۳۹۱). *تاریخ اجتماعی رسانه‌ها*، ترجمه حسن نمکدوست، تهران: انتشارات همشهری، چاپ اول.
- پستمن، نیل. (۱۳۷۲). *تکنوپولی تسلیم فرهنگ به تکنولوژی*، ترجمه صادق طباطبایی، تهران: انتشارات سروش.
- پوردست، زهرا؛ سلطانی نژاد احمد و جمشیدی، محمد حسین. (۱۳۹۵). دگرگونی مفهوم قدرت در پرتو فناوری نوین اطلاعاتی-ارتباطی، *دوفصلنامه دانش سیاسی*، سال ۱۲، شماره ۱، صص ۳۹-۷۹.
- تافلر، آلوین. (۱۳۷۰). *جابجایی در قدرت؛ دانایی، ثروت و خشونت در آستانه قرن بیست و یکم*، تهران: انتشارات گوته.
- تافلر، الوین. (۱۳۹۷). *موج سوم*، مترجم شهیندخت خوارزمی، تهران: نشر نو، چاپ بیست و پنجم.
- حسینی پاکدهی، علیرضا. (۱۳۷۳). *تکنولوژی‌های ارتباطی و نظام‌های اجتماعی*، *فصلنامه رسانه*، شماره ۱۸، صص ۴۹-۳۹.
- روزنا، جیمز. (۱۳۹۰). *انقلاب اطلاعات، امنیت و فناوری‌های جدید*، ترجمه علی‌رضا طیب. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- روشندل اربطانی، طاهر؛ صمدی، کبری و قنبری، سعید. (۱۴۰۰). مقایسه کاربردپذیری تارنماهای خبری «بی‌بی‌سی فارسی» و «شبکه خبر» صداوسیما جمهوری اسلامی ایران از دیدگاه

نقش رسانه‌های نوین در جایجایی قدرت در جوامع سیاسی و....؛ برجعلی زاده و همکاران | ۲۷۳

دانشجویان دانشگاه تهران، فصلنامه مطالعات رسانه‌های نوین، سال هفتم، شماره ۲۶، صص ۱۳۹-۱۶۸.

سیف پور، رضا. (۱۳۹۳). یک مشت شن (قدرت در عصر رسانه‌های نوین)، تهران: انتشارات مبین اندیشه.

شاه قاسمی، احسان. (۱۳۸۵). «مروری بر زمین‌های تأثیر فضای مجازی بر نظریه‌های ارتباطات»، مجله جهانی رسانه، دوره ۱، شماره ۲، صص، ۲۲-۲.

صیاد، محمد کاظم؛ امینی، آرمین و طاهری، ابولقاسم. (۱۳۹۹). تهدیدات سایبری و اقدامات امنیتی در فضای مجازی (بررسی رویکردهای ایالات متحده آمریکا و جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه امنیت ملی، دوره ۱۰، شماره ۳۸، صص ۳۳۰-۲۹۳.

عطاری، داوود. (۱۳۹۵). بررسی نقش شبکه مجازی تلگرام در پیروزی اصلاح‌طلبان در دهمین دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی شهر تهران از نظر دانشجویان کارشناسی ارشد دانشکده علوم ارتباطات اجتماعی و مطالعات رسانه دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم ارتباطات و مطالعات رسانه، استاد راهنما: سید محمد دادگران.

فتاحی، محبوبه. (۱۳۹۰). نقش آفرینی جمهوری اسلامی ایران و تروریسم در نظام بین‌الملل (بعد از ۱۱ سپتامبر)؛ راهبردها و رویکردها. پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم سیاسی، دانشگاه گیلان.

کاستلز، مانوئل. (۱۳۹۶). شبکه‌های خشم و امید؛ جنبش‌های اجتماعی در عصر اینترنت، ترجمه مجتبی قلی پور، تهران: نشر مرکز.

کاستلز، مانوئل. (۱۳۹۳). قدرت ارتباطات، ترجمه م نجف‌آبادی، تهران: نشر مطالعات و برنامه‌ریزی رسانه‌ها

کاستلز، مانوئل. (۱۳۸۰). عصر اطلاعات: اقتصاد، جامعه و فرهنگ (ظهور جامعه شبکه‌ای). ترجمه احد علیقلیان و افشین خاکباز، تهران، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، جلد اول. کلیتون، هیلاری. (۱۳۹۵). انتخاب‌های سخت، ترجمه امیر قادری، تهران: ملیکان.

کی مور، ریچارد. (۱۳۹۱). دمکراسی در فضای سایبر، ترجمه عبدالرضا زکوت روشندل، مجله رسانه، سال پانزدهم، ش ۳، صص، ۸۹-۱۱۰.

قوام، سید عبدالعلی. (۱۳۹۵). *اصول سیاست خارجی و سیاست بین‌الملل*. تهران: انتشار سمت، چاپ بیست و سوم.

محمدعلی پور، فریده و نوروزپور، محمدرضا. (۱۳۹۸). *دیپلماسی دیجیتال آمریکا در برابر ایران در دوران ریاست جمهوری اوباما، فصلنامه مطالعات رسانه‌های نوین*، سال پنجم، شماره ۱۸، تابستان ۱۳۹۸، صص، ۲۵۸-۲۲۹.

معاونت امور مطبوعاتی و تبلیغاتی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. (۱۳۸۳). *رسانه‌ها، حوزه عمومی و دمکراسی، فصلنامه مطالعاتی و تحقیقاتی وسایل ارتباط جمعی، رسانه، سال ۱۵، شماره ۳، صص، ۱۹۷-۱*.

معین، محمد. (۱۳۸۶). *فرهنگ دوجلدی معین*. جلد دوم، چاپ چهارم، تهران: انتشارات ادنا. مهدی زاده، سیدمهدی. (۱۳۹۲). *انقلاب ارتباطات، همگرایی و تعامل*. سایت راسخون، قابل بازیابی در سایت: <http://www.rasekhoon.net/article/show/276907>

مهدی زاده طالبی؛ محمد و خوشرو، سید محمدرضا. (۱۴۰۰). *استخراج الگوی سبک زندگی ترویجی شبکه‌های ماهواره‌ای فارسی‌زبان (مورد مطالعاتی: شبکه‌های من و تو و جم)*، *فصلنامه مطالعات نوین رسانه‌ای*، سال هفتم، شماره ۲۶، صص ۶۸-۲۹.

میناوند، محمدقلی. (۱۳۸۵). *اینترنت و توسعه سیاسی: حوزه عمومی در فضای سایبرنتیک، فصلنامه پژوهش علوم سیاسی*، شماره ۲، صص ۱۴۹-۱۱۹.

نای، جوزف. (۱۳۸۷). *قدرت در عصر اطلاعات، از واقع‌گرایی تا جهانی‌شدن*، ترجمه سعید میرترابی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

نقبایی، سید رضا. (۱۳۹۱). *دائرةالمعارف واژگانی ارتباطات*، جلد دوم، تهران: انتشارات آوینا. نورمحمدی، مرتضی و طالبی آرانی، روح‌الله. (۱۳۹۵). *گسترش فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات؛ رویکردهای نظری و ملاحظات امنیتی جمهوری اسلامی ایران*، *فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست*، سال چهارم، شماره ۱۶، صص، ۱۹۰-۱۶۹.

وندایک، جان. (۱۳۸۴). *قدرت و سیاست در جامعه شبکه‌ای، اسماعیل یزدان پور، فصلنامه رسانه، سال شانزدهم، شماره ۲، صص ۱۶۱-۱۲۱*

نقش رسانه‌های نوین در جایجایی قدرت در جوامع سیاسی و....؛ برجعلی زاده و همکاران | ۲۷۵

هرسیچ، حسین؛ ابراهیمی پور، حوا؛ رهبرقاضی، محمود و ملکان مجید. (۱۳۹۲). بررسی رابطه فضای مجازی با مشارکت سیاسی؛ مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه اصفهان، مجله جامعه‌شناسی کاربردی، سال بیست و چهار، شماره ۴، صص، ۲۲۶-۲۱۱

References

- Keohane, R. (1984). *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- landler, M. & Stelter, B. (2009). *Washington Taps Into a Potent New Force in Diplomacy*. Retrieved from nytimes:https://www.nytimes.com/2009/06/17/world/middleeast/17media.html?_r=1&scp=2&sq=Twitter&st=cse
- Morgenthau, Hans J. (1973). *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*, 5th ed. New York: Alfred A. Knopf. - A Borzoi book. From: <https://trove.nla.gov.au/work/9129531>.
- Nye, J. (2008). *Power in the age of information, from realism to globalization, translated by Saeed Mirtrabi*, Tehran: Research Center for Strategic Studies.
- Nye, Josephs. (2010). *cyber power. Belfer center for science and international Affairs*. <https://www.belfercenter.org/publication/cyber-power>
- Srebny, Annabelle & Khiabany, Gholam. Blogistan (2010). *The Internet and Politics in Iran*.

References [In Persian]

- Attari, D. (2015). Investigating the role of the Telegram virtual network in the victory of the reformists in the 10th election of the Islamic Council of Tehran from the perspective of master's students of the Faculty of Social Communication and Media Studies of Islamic Azad University, Central Tehran Branch, master's thesis, Faculty of Communication and Media Studies, professor Guide: Seyyed Mohammad Dadgaran. [In Persian]
- Barjalizadeh, M; Jafari, A. & Kurdi,. (2021). The role of new communication technologies in the expansion of diplomacy in the international arena, *Journal of Communication Research*, 28th year, number 1, pp. 41-65. [In Persian]
- Babak, I. (2009). *The mirage of a soft battle in the bed of democracy. Analyzing and investigating how and why the failed velvet coup in Iran*, Tehran: Darek Nu Publications, third edition. [In Persian]

- Briggs, I. & Bergoff, Peter. (2011). *Social history of media*, translated by Hassan Namakdoost, Tehran: Hamshahri Publications, first edition. [In Persian]
- Castells, M. (2001). *Information Age: Economy, Society and Culture (Emergence of Network Society)*. Translated by Ahad Aliqlian and Afshin Khakbaz, Tehran, Ministry of Culture and Islamic Guidance Publications, first volume. [In Persian]
- Castells, M. (2013). *The power of communication*, translated by M. Najaf Abadi, Tehran: Publication of media studies and planning. [In Persian]
- Castells, M. (2016). *Anger and Hope Networks; Social Movements in the Age of the Internet*, translated by Mojtaba Qalipour, Tehran: Central Publishing House. [In Persian]
- Clinton, H. (2015). *Hard choices*, translated by Amir Qadri, Tehran: Melikan. [In Persian]
- Esmaili, H. & Nasrollahi, A. (2014). Investigation of the role of Persian language satellite networks on the political culture of youth (case study: youth of districts 1 to 5 of Tehran). *Communication Research Quarterly*, year 22, number 4, pp. 139-156. [In Persian]
- Fatahi, M.. (2011). The role of the Islamic Republic of Iran and terrorism in the international system (after September 11); Strategies and approaches. Political Science Master's Thesis, Gilan University. [In Persian]
- Hersij, H; Ebrahimipour, H; Rehbargazi, M. & Malekan M. (2012). Investigating the relationship between virtual space and political participation; A case study of Isfahan University students, *Journal of Applied Sociology*, Year 24, Number 4, pp. 211-226. [In Persian]
- Hosseini Pakdehi, A. (1994). Communication Technologies and Social Systems, *Media Quarterly*, No. 18, pp. 39-49. [In Persian]
- K Moore, R. (2011). Democracy in cyberspace, translated by Abdolreza Zakot Roshandel, *Media Magazine*, 15th year, Vol. 3, pp. 89-110. [In Persian]
- Mehdizadeh Talshi, M. & Khoshro, S. (2021). Extracting the promotion lifestyle model of Persian-language satellite networks (case study: My, You, and Jam networks), *Modern Media Studies Quarterly*, 7th year, No. 26, pp. 29-68. [In Persian]
- Mehdizadeh, S. (2012). *The revolution of communication, convergence and interaction*. Rasekhood site, retrievable at: 276907 <http://www.rasekhood.net/article/show/> [In Persian]
- Minavand, M. (2006). Internet and Political Development: Public Domain in Cybernetic Space, *Political Science Research Quarterly*, No. 2, pp. 119-149. [In Persian]

- Mohammad Alipour, F. & Nowroozpour, M. (2018). America's digital diplomacy against Iran during Obama's presidency, *Modern Media Studies Quarterly*, Year 5, Number 18, Summer 2018, pp. 229-258. [In Persian]
- Moin, M. (2007). *Certain two-volume culture*. Second volume, fourth edition, Tehran: Edna Publications. [In Persian]
- Naqbai, S. (2011). *Lexical encyclopedia of communication*, second volume, Tehran: Avina Publications. [In Persian]
- Noormohammadi, M. & Talebi Arani, R. (2015). Expansion of information and communication technologies; Theoretical Approaches and Security Considerations of the Islamic Republic of Iran", *Strategic Policy Research Quarterly*, Year 4, Number 16, pp. 169-190. [In Persian]
- Postman, N. (1993). *Technopoly surrendering culture to technology*, translated by Sadeq Tabatabai, Tehran: Soroush Publications. [In Persian]
- Pourdest, Z; Soltani Nejad, A. & Jamshidi, M. (2015). Transformation of the concept of power in the light of new information-communication technology, *two-quarterly Journal of Political Science*, year 12, number A 1, pp. 39-79. [In Persian]
- Qawam, A. (2015). *Principles of foreign policy and international politics*. Tehran: Semit Publication, 23rd edition. [In Persian]
- Rosena, J. (2011). *Information revolution, security and new technologies*, translated by Alireza Tayeb. Tehran: Strategic Studies Research Institute. [In Persian]
- Roshandel Arbatani, T; Samadi, K. & Ghanbari, S. (2021). Comparing the usability of the news websites "BBC Farsi" and "News Network" of the Islamic Republic of Iran from the perspective of Tehran University students, *New Media Studies Quarterly*, 7th year, number 26, pp. 139-168. [In Persian]
- Sayad, M; Amini, A. & Taheri, A. (2019). Cyber threats and security measures in cyberspace (review of the approaches of the United States of America and the Islamic Republic of Iran, *National Security Quarterly*, Volume 10, Number 38, pp. 293-330. [In Persian]
- Seifpour, R. (2013). *A Handful of Sand (Power in the Age of Modern Media)*, Tehran: Mobin Andisheh Publications. [In Persian]
- Shah Ghasemi, E. (2006). A review of the influence of virtual space on communication theories, *World Journal of Media*, Volume 1, Vol. 2, pp. 2-22. [In Persian]
- Toffler, A. (1991). *shift in power; Knowledge, wealth and violence at the threshold of the 21st century*, Tehran: Goethe Publications. [In Persian]

- Toffler, A. (2017). *The third wave, translated by Shahindokht Kharazmi*, Tehran: New Publishing House, 25th edition. [In Persian]
- Vandyke, J. (2005). Power and politics in a network society, Ismail Yazdanpour, *Journal of Media*, 16th year, number 2, pp. 121-161. [In Persian]
- Vice President of Press and Advertising Affairs of the Ministry of Culture and Islamic Guidance. (2004). Media, public sphere and democracy, study and research quarterly of mass communication tools, *media*, year 15, number 3, pp. 1-197. [In Persian]

استناد به این مقاله: برجعلی زاده، محمد، جعفری، علی. (۱۴۰۲). نقش رسانه‌های نوین در جابجایی قدرت در جوامع سیاسی و گسترش مردم‌سالاری، فصلنامه مطالعات رسانه‌های نوین، ۹(۳۴)، ۲۳۷-۲۷۷.

DOI: 10.22054/nms.2023.46164.814

New Media Studies is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License..

